

GRENSELØST I NORD

**Arbeidsrapport
om samarbeid mellom
Finland og Norge i nord**

TIL STATSMINISTEREN

Høsten 2002 ble det etter initiativ fra statsministrene Lipponen og Bondevik etablert et finsk-norsk grenseprosjekt i nord.

Prosjektets hovedmål er å øke samarbeidet mellom grenseområdene mellom Norge og Finland ved å identifisere og bidra til å bygge ned strukturelle hindringer i grenseoverskridende handel, samarbeid osv. Aktuelle strukturelle hindringer kan være av økonomiske, juridiske eller av annen karakter. Deltagere er de tre samiske grensekommunene Utsjok, Enontekio og Enare i Finland og kommunene Storfjord, Kåfjord, Nordreisa, Kautokeino, Karasjok, Tana, Porsanger, Nesseby og Sør-Varanger i Norge.

Prosjektet ble også diskutert og ytterligere anbefalt i et møte mellom de to statsministerne i Tromsø 11. januar 2003.

Prosjektet ble i starten ledet av statssekretærene Anders Eira, Kommunal – og regionaldepartementet i Norge og Rauno Saari, Statsrådets sekretariat i Finland. Det er utpekt en administrativ kontaktperson fra begge land. I tillegg er det utpekt kontaktpersoner i alle de berørte kommunene. Avdelingsdirektør Cay Sevón i Innenriksministeriet overtok ledelsen i Finland da Rauno Saari sluttet etter å ha blitt utnevnt til Västra Finlands läns landshövding. Hans etterfølger i Statsrådets sekretariat, statssekretær Risto Volanen, har fulgt prosjektet intensivt og blitt informert om prosjektets fremdrift.

Prosjektet ble også omtalt og stadfestet i protokollen fra møtet mellom statsminister Bondevik og statsminister Vanhanen i august 2003.

I et møte i Oslo i november 2002 mellom de to statssekretærene, ble det besluttet å arrangere et fellesmøte – et oppstartsmøte - i 2003. Dette fant sted i Kautokeino 10.-11. mars 2003. Før dette

møtet var det avholdt nasjonale møter, og det var innhentet eksempler på eksisterende og fore-
slåtte samarbeidsprosjekter

På møtet i Kautokeino ble det etablert en arbeidsgruppe som fikk ansvaret for den videre koor-
dinering og fremdrift av arbeidet. Det har vært avholdt fire fellesmøter med kommunene. Repre-
santantene fra begge landenes sameting og regionalnivå har aktivt deltatt på møtene.

Avslutningsmøtet for prosjektet ble avholdt 12.-13. februar 2004 i Karigasniemi. Der kunne man
konstatere at man gjennom arbeidet med rapporten har skapt gode kontakter mellom de delta-
kende kommunene. Innenfor rammen for prosjektet har man utredet samarbeidsmuligheter in-
nen undervisnings- og utdanningsinstitusjoner, helse- og sosialvesenet, teknisk sektor og utvikling
av næringslivsvirksomhet. Noen av grenseproblemer som ble diskutert i begynnelsen av prosjek-
tet, er blitt løst under prosjektets gang. I rapporten finnes eksempler på vellykkede løsninger.

Forslag til videre samarbeid gjelder ulike aktører og forvaltningsnivåer. Noen av problemstil-
lingene kan løses på lokalt eller regionalt nivå, mens en del forutsetter tiltak på sentralt hold.
Noen av problemstillingene kan løses bare gjennom et samarbeid mellom alle disse aktører. For-
slag til tiltak er samlet i kapittel 6.

Oppsummert kan vi si at prosjektet har vist potensialet i å videreføre og videreutvikle det gode
grenseoverskridene samarbeidet som eksisterer i og mellom grensekommunene i nord.

Vi vil takke arbeidsgruppen for vel utført arbeid så langt.

Forslagene i rapporten er arbeidsgruppens konklusjoner.

Uleåborg 18.mai 2004

Anders Eira
Statssekretær

Ritva Viljanen
Kansilichef

Jan Sandal
Ekspedisjonssjef

Cay Sevón
Øverdirektør

Innholdsfortegnelse

1	BAKGRUNN FOR PROSJEKTET	7
	1.1 Innledning	7
	1.2 Språkets betydning	7
2	SAMARBEID I FORHOLD TIL KOMMUNALE TJENESTER	10
	2.1 Undervisnings- og utdanningsinstitusjoner	10
	2.1.1 Samarbeid innen undervisningsvesenet	10
	2.1.2 Undervisning i og på samisk	12
	2.1.3 Hindringer for samarbeid	13
	2.1.4 Samarbeid innenfor utdanning - og kultursektoren	16
	2.2 Helse- og sosialvesenet	16
	2.2.1 Helse- og sykepleie	16
	2.2.2 Barnehager	20
	2.3 Teknisk sektor	22
	2.3.1 Redningstjenesten	22
	2.3.2 Avfallsbehandling	25
3	SAMARBEID INNEN NÆRINGSVIRKSOMHETEN	26
	3.1 Allment	26
	3.2 Eksempler på konkret samarbeid	26
	3.2.1 Prosjektet Arctic Trail II	26
	3.2.2 Prosjektet Turismens Nordlige Dimensjon (TND)	27
	3.2.3 Annet samarbeide	27
	3.3 Spørsmål om toll- og merverdiavgift	28
	3.4 Bruk av områder og næringsvirksomhet	28
	3.4.1 Ny flerbruksplan for Tanavassdraget	28
	3.4.2 EUs direktiver om vannpolitikk	29
	3.5 Samarbeid i spørsmål om markedsføring av reinkjøtt og reindriften for øvrig	30
4	INFRASTRUKTUR	32
	4.1 Informasjonsteknikk	32
	4.1.1 Allment	32
	4.1.2 Faktainformasjon	32
	4.1.3 Utviklingsmuligheter	33
	4.2 Flyforbindelser	34
	4.3 Veg - og trafikkforbindelser	35
5	NORGESOMBUD	38
6	UTVIKLINGSFORSLAG	39

1 BAKGRUNN FOR PROSJEKTET

1.1 Innledning

Gjennom prosjektet har man forsøkt å løfte frem slike problemer som skyldes lokale og konkrete forhold. Forslaget går ut på å løse disse problemer gjennom å vedta slike tiltak som er effektfulle fra den lokale synsvinkelen og å innrette tiltakene så tydelig som mulig.

Arbeidet skal først og fremst fokusere på de problemene som kan løses lokalt og regionalt for å kunne bedre servicen overfor befolkningen. Problemene som kommer frem i arbeidet, og som angår de sentrale myndighetene, vil bli forelagt aktuelle departementer for videre behandling.

Et sentralt bakgrunnsdokument i arbeidet er "Rapport av Norra Lappland – arbeidsgruppen" som utredet forbedringer av samarbeidet over riksgrensen, særskilt fra den finske synsvinkelen. Rapporten ble publisert i juni 2002 av det finske Inrikesministeriet.

Det var godt samsvar mellom prosjektene som ble tatt opp innledningsvis av kommunene i begge land. Undervisning og språkopplæring, turisme og infrastruktur peker seg ut – likeledes problemer som er knyttet til tollbehandling og næringssamarbeid og utveksling av arbeidskraft over grensen. Innen offentlige sektor er det muligheter for økt samarbeid innenfor teknisk sektor i forhold til bl.a. avfallshåndtering, brann – og redningsberedskap.

Smidige grenseoverskridende trafikkforbindelser i regionen utgjør en av de viktigste faktorene med hensyn til spørsmålet om hvordan samarbeidet skal ordnes og utvikles. De interne og eksterne vei- og flyforbindelsene og spørsmålet om tilgjengelighet er særskilt viktige for næringslivet, særlig i forhold til turisme, virksomhetsforutsetninger og forbedringen av disse. En velfungerende telekommunikasjonsinfrastruktur betjener så vel næringslivet som produksjonen av samfunnsmessige tjenester. Den skaper også bedre muligheter for grenseoverskridende samarbeid, for eksempel innen undervisningsbransjen, helsevesenet og næringsvirksomhet.

Det var enighet om at det største problemet var språkbarrieren. Det må derfor motiveres til at språkkunnskap får en høyere status – fremheve viktigheten av å lære finsk og samisk, samt på den finske siden også å lære seg svensk eller norsk.

1.2 Språkets betydning

Det har til alle tider vært kontakt og aktivitet på tvers av landegrensene og mellom de ulike folkegruppene i nord gjennom "Kirkenes-deklarasjonen" om samarbeid i Barentsregionen den

11.januar 1993, ble det lagt et viktig grunnlag for utvikling i de nordlige regioner i Norge, Finland, Sverige og Russland. Formelle beslutningsorganer ble etablert, samtidig som det ble gitt økonomiske rammebetingelser for grenseoverskridende samarbeid.

Gjennom de 10 år som er gått, er det etablert et stort nettverk av kontakter over grensene. Samarbeid foregår både mellom næringsaktører, offentlige instanser, hvor samarbeid mellom kommuner er en viktig del, og ikke minst er mellommenneskelig samarbeid viktig. Der er dannet en rekke nettverk, bl.a. biblioteksamarbeid, i byggebransjen og mellom bedrifter for gjennom næringssamarbeid å få innpass i EU-regelverket i forhold til råstoff og produksjon.

Norge og Finland har felles grense som omfatter 11 kommuner på begge sider av grensen, 8 på norsk side og 3 på finsk side.

Mulighetene for å videreutvikle det bilaterale forholdet mellom de nordlige områdene i Finland og Norge er mange, både innenfor offentlig sektor og innen næringsutvikling. Mangel på felles språk setter imidlertid en klar begrensning for en slik utvikling. Dette vil bli omtalt nærmere i kap.2.1.

Norsk og finsk språk er som kjent svært ulike. Finsk inngår i den finsk ugriske språkgruppen, mens det norske språket faller inn under gruppen av germanske språk. I noen sammenhenger har man erfart at samisk kan fungere som felles språk, men dette gjelder bare unntaksvis. Samme erfaring er gjort når det gjelder engelsk som samarbeidsspråk.

En annen dimensjon er at det naturlig nok finnes betydelige kulturforskjeller mellom våre to land. Dette innebærer at utstrakt bruk av tolketjenester er av avgjørende betydning i de aller fleste tilfeller, og med betydelige kostnader for samarbeidspartene. Tolketjenestene belastes med 24% mva i Norge og 22% i Finland. Dette er åpenbart en hindring for grenseoverskridende aktivitet.

Arbeidsgruppen anbefaler at tolketjenester fritas for merverdiavgift. Det kom også frem ønsker fra arbeidsgruppen om at denne tjenesten burde være gratis og organiseres av en felles forvaltning i kommunene.

Erfaringmessig vet vi at for å lykkes i grenseoverskridende samarbeidsrelasjoner må disse prosessene baseres på gjensidig respekt og tillit mellom partene. Dette forutsetter at det ligger en viss gjensidig kulturforståelse i bunnen. Denne forståelse kan forbedres gjennom utveksling av tjenestemenn og organiserte besøk for tjenestemenn over riksgrensen. Samtidig vet vi at nettopp språket er en viktig bærer av kulturarven. Språket er derfor en nøkkel som gir oss tilgang til et lands kultur.

Vår identitet er knyttet til språket, og gjennom språk lærer vi å forstå andre mennesker.

Dersom landene har en intensjon om samarbeid, og språk er vesentlig forutsetning for samarbeid, så bør samisk, finsk og norsk inngå som obligatoriske fag for alle elever i grunn- og videregående skoler i grenseregionen.

Det må gis muligheter til å møtes oftere over grensene for å drøfte felles opplegg for skoler og barnehager. Finansieringen må være statlig, slik at man kan initiere årlige møter der felles opplegg drøftes for å utnytte de språklige og kunnskapsmessige ressursene som finnes i grenseregionen. Det vil kunne gi synergieffekt som medfører at mange flere forstår hverandre, også over de språklige og kulturelle grensene.

Vi erkjenner at vi har problemer med samarbeidet, noe som bunner i språkforskjellene. Samarbeidet går bra når det går på samisk, - der er ikke forskjellene så store og samarbeidsprosjektene går bra. Men straks en sak kommer innenfor rammen av annet samarbeid inntreer språkproblemerne – norsk og finsk.

2 SAMARBEID I FORHOLD TIL KOMMUNALE TJENESTER

2.1 Undervisnings- og utdanningsinstitusjoner

2.1.1 *Samarbeid innen undervisningsvesenet*

Det foregår samarbeid både når det gjelder den allmennfaglige undervisningen og den yrkesrettede undervisningen. Det utveksles blant annet norske, samiske og finske lærere mellom skolene, på tvers av grensene. Dette medfører ingen vesentlige problemer med unntak av et tidkrevende skjemaadministrasjon. Det finnes også elevutveksling mellom kommunene, og elever er også blitt overført til skoler på tvers av riksgrensen. Samarbeidet fungerer i praksis.

Nedenfor beskrives et eksempel på et velfungerende samarbeid mellom Fossheim skole i Neiden og Sevetijärvi skole i Enare. Også Utsjoki, Enontekiö og Enare kommuner samarbeider med sine nabokommuner i Norge.

Samarbeidet mellom skolene i Fossheim og Sevetijärvi ble innledet for ca 10 år siden. Målet med virksomheten er å oppdra elever til internasjonalisme og å lære dem å akseptere en annen kultur. Samarbeidsspråket er finsk, engelsk og svensk. Samarbeidet kommer bl.a. til uttrykk i lærertreff, der man for eksempel planlegger samarbeidsformen og avtaler preliminare tidstabeller. Samarbeidsplanen er også en del av skolens arbeidsplan for skoleåret. Felles leirskoler begynte man med skoleåret 2001-2002. Skolene arrangerer også felles idrettsdager. Dessuten besøker ulike klasser hverandre en gang i terminen for å delta i en skoledag i følge undervisningsplanen. Skolene besøker også hverandre i forbindelse med andre arrangement. Reisekostnadene for arrangementene har begge skolene dekket gjennom skolens egne midler.

Samarbeidet har økt toleransen og forståelsen for den andres kultur i begge skolene. Elevene i Sevetijärvi har økt sine kunnskaper i engelsk og elevene i Neiden har økt sine finskkunnskaper. Elevene holder også kontakt med hverandre via e-post. På bakgrunn av de erfaringer man har fått kommer virksomheten til å fortsette. Man har også planer om å forlenge elevutvekslingen til å gjelde flere dager.

Nordreisa videregående skole tilbyr samisk og annen språkundervisning ved hjelp av lyd/ bildestudio, PC m.m. til elever i Troms og Finnmark. I kommunen undervises det i finsk og samisk på alle skoler, både på grunnskole, ungdomsskole og videregående skole nivå. Det er etablert skolesamarbeid med finske kommuner. Lærere ved Nordreisa videregående skole har utviklet undervisningsmateriell på finsk som også kan brukes til undervisning i norsk i Finland og i større deler av Nordkalotten.

I Utsjok og Enare kommuner kan norsk for tiden studeres som A2-, B2- eller B3-språk. Derimot finnes det ingen undervisning i norsk i Enontekiö. Mangel på lærere har gjort det vanskelig å tilby undervisning i norsk. Det finnes interesse og motivasjon for å studere norsk. Lærebøker og læremateriell som behøves for undervisning i norsk må skaffes i Norge, ettersom de ikke er tilgjengelig i Finland. Undervisning i norsk inngår heller ikke i lærerutdanningen. I Kautokeino, Tana og Karasjok i Norge tilbys finsk som andrespråk for finskspråklige barn. Det nasjonale hovedspråket er alltid et obligatorisk fag. I Tana og Karasjok gis det undervisning i finsk som valgfritt fremmedspråk. I Kautokeino har diskusjoner ført til samarbeid med Enontekiö. I blant har det vært vanskelig å få lærere i finsk. Når det gjelder lærerutveksling er dette nærmest et spørsmål om organisering mellom kommunene. For eksempel gis det 2 timer norskundervisning pr. uke ved Karigasniemi skole, hvor læreren kommer fra Karasjok. På samme måte reiser en lærer fra Karigasniemi til Karasjok for å undervise 2 timer i finsk pr. uke. Flytting av penger er altså ikke en nødvendig forutsetning for samarbeid. Muligheten for bruk av videoutstyr burde utnyttes i større grad. Det finnes skoler i Norge som ikke har slikt utstyr, noe som skaper problemer.

Det er også et stort behov for voksenopplæring i de enkelte lands språk. Fjernundervisning kan her, på samme måte som i annen undervisning, være et velegnet hjelpemiddel. Et fjernundervisningsstudio kan bidra til en mer effektiv språkundervisning – for eksempel ved at finske elever blir undervist i norsk av en norsk lærer fra et studio i Norge. I Nordreisa er det etablert et slikt studio med stort hell. Et komplett studio for fjernundervisning koster ca. 200.000 NKR. Dette vil da være et tilbud som også kan benyttes i andre sammenhenger. Totalt vil dette koste 2,5 – 3 mill. NKR dersom alle kommunene på norsk side av grensen skal kunne få et slikt studio.

I Finland har blant annet Enontekiö erfaring med fjernundervisning i språk og matematikk og spesialundervisning på grunnskole og videregående skole nivå. Fjernundervisning ordnes ut fra gjensidighetsprinsippet. Også Utsjok har systematisk satset på IT og fjernundervisning. Våren 2003 startet et nytt virtuelt prosjekt for samisk i Utsjok. Prosjektet skal utvikle IT og fjernundervisningsmetoder for samisk opplæring i skolene i Karigasniemi, Nuorgam og Kyrkby.

I Finland kan undervisning i grunnskole, gymnas og yrkesfaglig utdanning igangsettes av en kommune eller en privat organisasjon. Gymnas og yrkesutdanning kan også igangsettes gjennom en statlig læreanstalt. I Norge gir "videregående skole" både gymnas- og yrkesutdanning. I Norge finner vi disse skolene i Lakselv, Tana og Sør-Varanger. Skolene her drives av fylket. I tillegg har vi de samiske videregående skolene i Kautokeino og Karasjok. Disse drives av staten. Det finnes noe samarbeid mellom de finske og de norske skolene.

Aktører i samarbeidet mellom høgskolene på norsk side er Samisk Høgskole i Kautokeino samt Høgskolen i Finmark i Alta - i Finland er aktørene Lapplands universitet i Rovaniemi, Uleåborgs universitet og Lapplands landskapshøgskole, et samarbeidsnettverk for Lapplands universitet, Rovaniemi yrkeshøgskole, Kemi-Torneå yrkeshøgskole og ulike aktører i de økonomiske regionene i Lappland. I arbeidet for å utvikle samarbeid mellom høgskolene er det viktig å huske på at studentene bør få bedre mulighet å utbedre sine studieprestasjoner.

2.1.2 Undervisning i og på samisk

Finlands, Norges og Sveriges samiske undervisningsmyndigheter samarbeider i dag. Dette samarbeidet fungerer på to ulike nivåer:

1) Det finske Sametingets utdannings- og læremiddelkontor, det norske Sametingets opplæringsavdeling og den svenske forvaltningsmyndigheten for de statlige sameskolene, Sameskoleledelsen, organiserer samarbeidsmøter 1-3 ganger i året. På disse møtene diskuterer man aktuelle spørsmål, forbedrer informasjonsflyten og blir enige om samarbeidsprosjekter. Som oppfølging av samarbeidet har man i løpet av de siste årene laget en fortegnelse over samiske læremidler (utgis årlig). Dessuten har man gjennomført noen mindre læremiddelsprosjekt og arrangert en nordisk konferanse om læremidler i Kiruna i 2003. Samarbeidet fungerer nå bedre enn tidligere, og målet er å få i gang nye prosjekter.

Samarbeidet har dog hele tiden vært preget av problemer som kommer som følge av landenes ulike undervisningslover, forskjeller i det normsystemet som regulerer undervisningen i samisk, store forskjeller i finansieringssystemet, forskjeller i læreplanene og lærenemnden samt forskjeller i antallet undervisningstimer, språklige forskjeller og mangel på finansiering av samarbeidet. Forskjellene mellom de ulike landene har også over flere år vært opphavet til vanskeligheter når det gjelder å forstå hverandre. Dette er pga. at man bruker ulike begreper om samme sak i de forskjellige landene (f.eks. læreplan, kursplan, grunnlaget for læreplanen, morsmål, fremmedspråk, førstespråk, andrespråk, hjemmespråk). I Finland og Sverige er det et problem for samarbeidet at antallet personer er så få. Man blir tvunget til å prioritere oppgavene, ettersom tiden ikke strekker til alt. Et godt fungerende nordisk samarbeid krever tilstrekkelige ressurser. Ulike prosjekter i forhold til læremateriell burde være naturlige samarbeidsprosjekter, men disse blir aldri mer enn ideer dersom ressursene mangler. Det finske Sametinget har bare en fast ansatt som har ansvar for læremateriell. Mot slutten av 1990-tallet og i begynnelsen av 2000-tallet fantes det ingen ansatte i Sverige som hadde ansvar for læremateriell.

Å gjennomføre felles prosjekter i forhold til læremateriell er vanskelig på grunn av forskjellene i læreplanene og på grunn av språkvansker. Hovedspråket i landet avgjør hvilket språk materialet blir skrevet på, og det har nesten ikke eksistert ressurser til språklig harmonisering eller terminologisamarbeid. Terminologiske vansker gjør det ofte omtrent umulig å bruke det materialet som er produsert i nabolandet i et annet land. Til tross for at nordsamisk brukes både i Finland, Sverige og Norge, har det ikke vært mulig å få etablert felles læreplaner eller felles tester (elevvurdering).

Det må også bemerkes at de nordiske landenes forvaltning av samiskundervisningen har helt ulike mål og at det finnes store forskjeller når det gjelder ressurser. I Finland har Sametingets utdannings- og læremiddelkontor og utdannings- og læremiddelnemnd i oppgave å produsere læremateriell samt å være en utdanningspolitisk aktør. I Norge produserer ikke Sametingets opplæringsavdeling læremidler selv, men styrer og finansierer prosjekter. Dessuten har denne avdelingen ansvaret for å initiere læreplanene for undervisning i samisk. Avdelingen får årlig midler til

disposisjon for å utvikle undervisning i samisk (bl.a. midler til å utarbeide spesialpedagogisk læremidler samt til å gi lærere videreutdanning). Deres budsjett er mangedobbelt, sammenlignet med Finlands. Sveriges forvaltningsmyndighet for sameskoler har som ansvarsområde å ta seg av virksomheten i seks særskilte sameskoler (klassetrinnene 1-6 og førskoleklassene), og inngår årlige avtaler med kommunene om etablering av integrert undervisning i og på samisk. I forbindelse med samiske skoler finnes også samiske daghjem. Sameskolenes forvaltning har for få ressurser for å kunne ha innflytelse over utdanningspolitikken. Forvaltningen er en selvstendig statlig forvaltningsmyndighet, hvor medlemmene utpekes av Sametinget.

De nordiske Sametingenes samarbeidsorgan, Samisk parlamentarisk råd, har innledet et arbeide hvor formålet er å utrede undervisningssituasjonen for samiske barn i Norden. Utredningen utføres av det finske Sametingets utdanningssekretær, Ulla Aikio-Puoskari. Innenfor rammen av dette arbeidet vil man sammenligne undervisningssituasjonen og kartlegge forskjellene mellom de nordiske landene når det gjelder spørsmål om det samiske språkets status, lovgivning, ressurser, læreplaner, forvaltning osv. En rapport om undervisningssituasjonen skal behandles på Samisk parlamentarisk råds møte i løpet av høsten 2004.

Statlige undervisningsmyndigheter, i Finland utdanningsavdelingen ved länsstyrelsen i Lapplands län, og i Norge Statens utdanningskontor i Finnmark, arrangerer samarbeidsmøter omtrent en gang i året. Representanter for Sametinget fra Finland og Norge blir også invitert til møtet. På disse møtene diskuterer man aktuelle spørsmål, utveksler informasjon og blir enig om saker som er felles for grensekommunene. Fylkesstyrene har også i oppgave å lage - og å publisere statistikk over undervisning i og på samiske. Ved å lage statistikk og legge denne ut på nettet forsøker man å skape et felles ståsted som gjør det mulig å sammenligne landene, og som gjør det lettere å forstå situasjonen i nabolandet. Fylkesstyrene samarbeider aktivt med avdelingene på Sametingene som har ansvar for undervisningsspørsmål.

2.1.3 Hindringer for samarbeid

Allmenne problemer med samarbeidet i utdanningsinstitusjoner

I forhold til samarbeidet når det gjelder utdanning og undervisning må forskjellene i landenes utdanningssystem, blant annet oppbyggingen av- og innholdet i utdanningen og lovgivningen, tas i betraktning. Det handler først og fremst om elevenes/studentenes rettsikkerhet og grunnleggende frihet og rettigheter: Hvordan skal vi kunne garantere finske statsborgere service som følger den finske lovgivningen i forhold til innholdet i undervisningen, lærernes kompetanse, studiesosiale fordeler, rett til videre studier, myndighetenes tilsyn m.m. og samtidig gi de norske statsborgerne den service som er i tråd med lovgivningen i Norge?

Selv om det foregår et utstrakt samarbeide mellom skolene i de to landene, er det problemer knyttet til barn i grunnskolen som skal gå på skole i et fremmed land. Elevene har blant annet krav på å få undervisning iht. til sitt lands læreplan.

I Finland er retten til fri grunnleggende utdanning garantert gjennom grunnloven. Dette innebærer retten til fri undervisning studiemateriell (for eksempel bøker), fordeler i forhold til skoleskys og skolemåltider.

Et tilsvarende krav om å få et måltid mat i skoletiden, finnes ikke i Norge. Dette er med på å vanskeliggjøre at finske elever kan gå i den norske skolen. Det bør arbeides med å finne praktiske løsninger på disse problemene. En permanent løsning krever sannsynligvis lovendring. Problemerkene synes betydelig mindre dersom man tenker på utveksling av elever for kortere perioder.

Hovedsakelig gjelder problemene heller ikke ved utveksling av lærere. I henhold til det nordiske samarbeidet er det inngått en avtale om et felles arbeidsmarked for lærere i grunnskolen med minst treårig utdanning.

Norske grunnskolelærere som har en kortere utdanning enn grunnskolelærere i Finland har kompensert dette med tileggsstudier, og på denne måten fått kompetanse som klasselærere i Finland for klassetrinnene 1-6.

Samarbeidet er lettere å gjennomføre i forhold til utdanning på høyere stadier og voksenopplæring enn i forhold til grunnskoleopplæringen. Innenfor yrkesopplæring og voksenopplæring bør det finnes rom for genuin satsning på bedre samarbeid. Innenfor disse utdanningsformer er undervisningsspråket ikke et like stort problem som innen den grunnleggende opplæringen. Dessuten er det lettere for disse studentene å flytte på seg. I samarbeidet som gjelder yrkesutdanningen har det forekommet en del problemer på grunn av ulikheter når det gjelder innholdet i utdanningen, særlig i forhold til industriell virksomhet.

Problemene som gjelder fjernundervisningen har blant annet å gjøre med ressursene til innkjøp av apparater, utnyttelsesgraden for apparater, de pedagogiske kravene innen de ulike utdanningsformene, behovet når det gjelder videreutdanning og vikarer mens personalet tar videreutdanning.

I Finland og Norge finansieres ikke undervisning ut fra samme regler. I Finland betaler staten en statsandel i tillegg til statstøtte samt andre bidrag til driftskostnader og anleggskostnader i undervisningssektoren direkte til den som organiserer utdanningen. Utdanningen kan organiseres av kommunen eller en privat organisasjon, og innen gymnas- og yrkesutdanningen også av en statlig opplæringsanstalt. Det beregnede grunnlaget for finansiering er vedtektsfestet. For eksempel innenfor den grunnleggende utdanningen og gymnasutdanningen beregnes statsandelen ut fra antallet elever og beregnet pris pr. enhet og elev. Prisene pr. enhet er inndelt i ulike intervaller på bakgrunn av en rekke faktorer.

Praktiske problemer i undervisningen i og på samisk

Grenseområdene i Finland, Sverige og Norge er rammet av fraflytting, noe som gir utslag i at årskullene i skolen er blitt mindre. Antallet samisk-språklige barn er i utgangspunktet lavt, og på mange steder er det vanskelig å beholde samiske undervisningsgrupper. Samarbeid mellom skole-

ne er vanskelig på grunn av slike forskjeller i undervisningsprogram som beskrevet tidligere. Dessuten finnes det problemer som felles bruk av lærere og kompetansekrav til lærerne. Det er mangel på læremidler, og det hender ofte at de læremidlene som produseres i det ene landet ikke er mulig å bruke direkte i det andre landet. Som eksempel kan nevnes bøker i historie og samfunnskunnskap som er skrevet etter den nasjonale læreplanen og som inneholder informasjon om landets eget samfunn, økonomi og historie.

På denne måten ignoreres situasjonen i nabolandet i forhold til det som grunnskolen i de respektive land forutsetter. Når det gjelder spørsmålet om krav til lærernes kompetanse forutsettes det, ved ansettelse, at læreren behersker landets hovedspråk selv om han eller hun underviser en samisk-språklig klasse på sitt morsmål.

Ved Utsjok samegymnasium er det både lærere og elever som ikke behersker samisk. Hele Utsjok kommune har mistet ca 10 prosent av sine innbyggere etter 1995, noe som tydelig kommer til syne ved at årskullene har blitt mindre.

Det er økonomisk krevende å ha et gymnasium i kommunen. Byrden kunne blitt mindre ved å ta inn elever også fra norsk side. Dette ville også kunne bidra til å forsterke det samiske språkets status i skolen når det gjelder å kunne anvende samisk som undervisningsspråk. Det er også vanskelig å innføre samisk som undervisningsspråk i alle fag i gymnasiet. Dette til tross for at gymnasieloven allerede tillater dette. Det er studenteksamen på finsk som utgjør et hinder på grunn av at elevene må ha finsk som undervisningsspråk for å kunne avlegge studenteksamen. Mangel på lærere er også et problem, i samme grad som mangel på materiell i ulike undervisningstemaer på samisk. Det burde være mulig å avhjelpe mangel på lærere ved å støtte den nordiske alterneringsmuligheten for samisk-språklige lærere.

Sametinget i Finland får hvert år via statsbudsjettet bevilgninger for å produsere læremidler på samisk. Bevilgningen har forblitt på samme nivå helt siden 1993, med bare mindre justeringer de siste årene. I statsbudsjettet for 2004 økes bevilgningen til 258 000 euro. Ved hjelp av bevilgningen for læremidler har man produsert lærebøker i basisfag, tilleggsmateriell og AV- materiell. Den største produksjonen har vært materiell for morsmålsundervisning og oversetting av finske lærebøker som er tilpasset klassetrinnene 1-9. Den største delen av bevilgningen til læremidler er blitt brukt til å produsere læremiddel på nordsamisk, men materiell har også blitt produsert på enare- og skoltksamisk, noe som også er undervisningstemaer og undervisningsspråk i Enare kommune. Bevilgningene har allerede i mange år ikke vært tilstrekkelig. Undervisningen på samisk har økt, og man har også begynt å gi undervisning på skolt- og enaresamisk. Det eksisterer åpenbart et behov for nordisk samproduksjon og terminologisamarbeid. Til tross for dette har midlene ikke blitt øket. Bevilgningene har i de senere år allerede vært oppbrukt på begynnelsen av høsten, og det har derfor vært umulig å ansette folk i faste stillinger. Med tanke på personressurser, vil det være nødvendig å kunne ansette en fast arbeidstaker som har ansvar for læremidler ved Sametinget. Dette vil også kunne forsterke det samnordiske læremiddelsamarbeidet ettersom nåværende ressurser (en person) ikke er tilstrekkelig for å planlegge og utvikle det samnordiske materialet. Dessuten er det behov for å skape en felles terminologiarbeidsgruppe for å harmonisere læ-

remidlenes språk og terminologi med tanke på nordsamisk. Dette vil også kreve en særskilt finansiering.

2.1.4 Samarbeid innenfor utdanning - og kultursektoren

Det finnes et aktivt samarbeide innenfor utdannings- og kultursektoren. Et bra eksempel på et velfungerende, grenseoverskridende samarbeid er en samnordisk bokbuss som drives av grensekommunene i Finland, Sverige og Norge. Disse kommunene er Muonio, Enontekio, Kautokeino og Kiruna. Bussen har materiell på finsk, norsk, svensk og samisk. Det later ikke til å være spesielle grunner som skal hindre utvikling av samarbeidet. Det er mulig å øke samarbeidet innenfor den frie utdanningsvirksomheten, for eksempel mellom finske medborgarinstitutt og læreanstalter i Norge. Det er også interesse for å organisere for eksempel forskjellige språkkurs for voksne, kurs i samisk kultur og historie, samt kurs som har tilknytning til fritidsinteresser (sámi duodji). Det er et problem at det ikke finnes dekkende informasjon om tilbud om kursing. Når man arrangerer kurs bør man i større omfang utnytte samarbeidet og gjensidigheten.

2.2 Helse- og sosialvesenet

2.2.1 Helse- og sykepleie

Bakgrunn

På 1980-tallet undersøkte en ad-hoc arbeidsgruppe (for landenes sosial - og helsevesen) behov, forutsetninger og former for samarbeid innenfor sosial - og helsevesenet. Siden da har begge landene innført en del endringer i lovgivning og administrasjon. I Finland har for eksempel lovgivningen om statsandeler blitt gjennomgått, og kommunene har fått større selvbestemmelsesrett. Finland har gjennomført en reform når det gjelder nødsentralene, avskaffet regelstyringen innenfor sosial- og helseomsorg og i stedet økt informasjonsstyringen osv. Norge har innført et fastlegesystem, sykehus og syketransport er blitt et statlig ansvar, spesialistlegesenteret i Karasjok er overført til sykehuset i Hammerfest osv. De tidligere avtalte samarbeidsformene kan ikke lenger praktiseres på alle punkter.

Videre diskuteres problemer og muligheter for samarbeid innenfor helse- og sykepleie, spesielt ut fra erfaringer fra samarbeidet i Utsjok og Tana kommune. Også andre kommuner driver samarbeid. Det vises bl.a. til Storfjord kommune som har en finsk lege som også betjener befolkningen i Kilpisjärvi. Også tannlegetjenesten kan benyttes. Det er fremkommet ønske om et bredere samarbeid – særlig innenfor spesialisthelsetjenesten og innenfor permanente ordninger. Nesseby har også finsk lege – med egen finskregistrert bil med begrenset adgang til bruk i Norge. Nordreisa kommune viser til Helsesenteret Sonjatun for afasi og stemmebruk. Det er utarbeidet undervisningsmateriell på finsk og samisk. Enare kommune har blant annet samarbeidet med Sør-Varanger kommune i forhold til spesialisthelsetjenesten og er interessert i den service som krise- og incestsentralen i Karasjok kan tilby.

Primærhelsetjenesten

I grenseområdene bor det mange familier med familieband på begge sider av grensen. I Norge er det mødre som finner det naturligst å benytte den kommunale jordmortjenesten og svangerskapsomsorgen i Finland, og i Finland finns det mødre som synes dette er lettest å benytte i Norge. Det samme gjelder helsestasjonene. Finland og Norge har ulike screeningsrutiner, og det finnes forskjeller når det for eksempel gjelder vaksinasjonsprogrammer for barn. Enkelte helseomsorgs avdelinger har samarbeid og beredskapstjeneste på tvers av grensen. Det er ikke gjort noen undersøkelse av avgiftsbestemmelsene. Uansett hva som skjer, så bør landene forhandle om samarbeidsrutiner. Samarbeidet berøres dels av jordmortjenestene og helsestasjonen, dels av føde - og barneavdelingene ved sykehusene i Rovaniemi, Hammerfest og Kirkenes.

I dagens samfunn finnes det i Finland ingen helsearbeidere på helsestasjonene som kan samisk. I Norge finnes det et flertall samisk-språklige helsearbeidere ved helsestasjonene. I Tana arbeider en av de to helsearbeiderne 50% ett annet sted. Barnefamilier fra Utsjok henvender seg til helsestasjonen i Tana. Det synes å være ytterst viktig for de samiske familiene og barna, og samtidig nyttig for det samiske omsorgspersonalet at samarbeidet utvikles og forbedres.

Det behøves også samarbeid innen vaktlegeordningen på grunn av at det ikke finnes tilstrekkelig med personressurser eller andre ressurser, og at avstandene er lange. For eksempel er det i traktene Utsjok–Karasjok–Tana (en grensestrekning på ca 200 km mellom Finland og Norge) en legevakt i Finland på dagtid i Utsjok og i helgene i Ivalo. Nærmeste sykehus finnes i Rovaniemi. Ambulansen er stasjonert i Utsjok (en ansatt har vakt og tar ved utrykning med seg en person fra helsestasjonen) og i Karigasniemi (en ansatt har vakt og forsøker å få tak i noen andre ved utrykning). De har en skiftordning med en uke vakt i gangen. På den norske siden finnes det legevakt i Karasjok og i Tana (kommunene står for legevakten, men selve vakten utføres av private yrkesutøvende leger). Trygdeetaten, ikke kommunen, står for mesteparten av kostnadene. Både i Karasjok og i Tana har to ambulanser vakt, og på begge er det to ansatte som har beredskap døgnet rundt. Enkelte pasienter fra Karigasniemi besøker legevakten i Karasjok og en del pasienter fra Nuorgam henvender seg til legevakten i Tana. Pasientene betaler sin egenandel etter samme regler som norske pasienter, og legene fakturerer trygdeetaten for øvrige kostnader etter norske takster. Samarbeidet mellom legevakten, ambulansen, redningstjenesten og andre myndigheter i krisesituasjoner diskuteres i avsnittet 2.3.1.

Spesialisthelsetjenesten

Tilgangen til spesialisthelsetjeneste på samisk er best på den norske siden. Helt siden midten av 1980-tallet har Finland kjøpt tjenester fra Spesialistlegesenteret i Karasjok og barne- og ungdomspsykiatriske poliklinikk (BUP) i Karasjok, først og fremst for innbyggerne i Utsjok. I begynnelsen var det Lapplands sjukvårdsdistrikt som kjøpte tjenestene. Etter endringene i loven om planlegging av - og statsandeler for sosial- og helseomsorg, har det siden 1994 vært Utsjok kommune som kjøper tjenestene. Også Norge har innført en del administrative reformer.

Spesialisthelsetjenesten var i utgangspunktet privat, men har etter hvert blitt innlemmet i Hammerfest sykehus. Siden 2002 har statlige sykehus hatt hånd om hele spesialisthelsetjenesten..

Spesialistlegesenteret i Karasjok har en spesialist i indremedisin, en hudlege, en ørelege, en reumatolog og en ortopedimottakelse. Dette er viktige tilbud som i stor grad ikke er tilgjengelig på finsk side. Det finnes derfor mange grunner til å fortsette samarbeidet. Dessuten er det kjent at en samisk kardiolog som har mottakelse i Karasjok er villig å selge sine tjenester til Finland (Kárášjoga Váibmoguovddaš, Karasjok Hjertesenter).

I Karasjok ytes det tjenester til finskspråklige pasienter. Poliklinikken ved spesialisthelsesenteret har ansatt en finsk- og samisk-språklig hudlege i fast stilling, og blant de spesialistene som tilfeldig arbeider der finnes det en reumatolog, en gastroenterolog og en spesialist i indremedisin som snakker finsk. Samarbeidet med Spesialistlegesenteret i Karasjok er meget viktig da tjenesten ligger nært Utsjok (20–120 km) , sammenlignet med 460 km til Rovaniemi. Ser man på tjenesten i et samisk perspektiv, har den vært til uerstattelig hjelp.

Utsjok kjøper barne- og ungdomspsykiatriske tjenester av barne- og ungdomspsykiatrisk poliklinikk i Karasjok (Barne- og ungdomspsykiatrisk poliklinikk, BUP). I 2003 inngikk Utsjok en offisiell overenskomst med BUP om bruk av tjenester. På den finske siden finnes ingen samisk barnepsykiatrisk tjeneste. Det er behov for et utstrakt samarbeid innenfor barnepsykiatrien. Dette ikke bare for de samiske pasientenes skyld, men også for at personell innen psykiatrien kjenner til forholdene på begge sider av grensen. Familiene flytter over grensene og tar med seg sine problemer, ofte flytter de flere ganger mellom Finland og Norge.

Tidligere var det samarbeid med den barnepsykiatriske avdelingen ved Lapplands sentralsykehus og barne- og ungdomspsykiatrisk poliklinikk i Karasjok. I dag er det ingen samarbeid mellom de overnevnte institusjoner. Det har heller ikke vært noe samarbeid i ungdomspsykiatrien mellom Lapplands sjukvårdsdistrikt og BUP, men ungdomspsykiatrien vil kunne være en svært interessant samarbeidssektor. BUP har et psykiatrisk ungdomsteam for ungdom med misbruk- og selvdestruktivitetsproblemer, BUP har også en enhet for familierhabilitering som starter sitt arbeide i 2003.

I Tana finner vi Seidajok barnpsykiatriske behandlingshjem og skole for barn i 6-12 års alderen. I den senere tid har kompetansen på samisk blitt utvidet på behandlingshjemmet. Målet er å kunne tilby tjenester også til kommunene på andre siden av grensen. Dette kan være et alternativ til barne- og ungdomspsykiatrisk avdeling i Lapplands centreatsjukhus som omsorgsplass for samiske barn. Utsjok har tatt initiativ til å innlede samarbeid med behandlingshjemmet.

Behandlingshjemmet planlegges likevel nedlagt, Utsjok beklager dette da dette er et sted der familier som kommer fra Utsjok og samisk-språklige lærere kan få støtte, samt at behandlingshjemmets metoder er tilpasset mennesker som kommer fra kommunen.

I 2002 inngikk Utsjok en avtale med krise- og incestsenter i Karasjok. Virksomheten har nærmest vært drevet som et skolehjem. I følge de finske bevilgningene kan enheten ikke benyttes til undersøkelser og omsorg når det gjelder seksuell utnyttelse.

Det finnes for øyeblikket ingen tilgjengelige opplysninger om samarbeidet over grensen innenfor voksenpsykiatrien. I Norge har det desentraliserte psykiske helsetilbudet for voksne blitt organisert i form av tre distriktspsykiatriske sentre (DPS) som har ansvar for hvert sitt geografiske område. I Finnmark finnes voksenpsykiatriske tjenester tilgjengelig for eksempel i Tana. Hvert DPS skal ha en poliklinikk inklusiv ambulanseteam. De skal ha dagbehandling, tilleggsavdeling for krisesituasjoner og observasjon, korttidsbehandling døgnet rundt, avdeling for en lengre behandling og rehabilitering, samt rådgivning og veiledning i spørsmål som gjelder kommunale tjenester. I voksenpsykiatrien finnes det et åpenbart behov for samarbeid innen psykiatrisk omsorg, i hvert fall i forhold til enkelte pasientgrupper. Også i et større perspektiv kan fagfolk innen psykiatrien ha mye å gi hverandre. Det finnes en ganske stor finsk befolkningsgruppe i Norge, og det kunne være interessant å samarbeide med psykiatrien i Finland når det gjelder pleie og behandlingen av de finske pasientene. Norge holder på å bygge opp et samisk psykiatrisk kompetansesenter i Lakselv som kan samarbeide med Finland.

Helsesenteret Sonjatuns talesenter i Nordreisa gir opplæring til pasienter som har mistet språket, for eksempel pga. av slag. Senteret har personell med norsk, samisk, finsk kompetanse og kan utbygges til å gi opplæring for større geografiske områder.

Utover de ovennevnte områdene behøves det samarbeid bl.a. i akuttomsorgen, i tjenester for eldre samt i omsorgen for rus- og narkotikamisbrukere.

Spørsmål i tilknytning til sosial trygghet

Det hender i blant at pasienter har problemer i forhold til spørsmål knyttet til Folkpensjonsanstalten (FPA) i Finland og Trygdeetaten i Norge, for eksempel sykemeldinger, arbeidsulykker og invaliditet og uførepensjon. Finnene kan ha vanskelig for å få en korrekt sykemelding fra Finland godkjent i Norge pga. at landene ikke har samme blankettpraksis. Iblant kan det være veldig vanskelig for folk fra Finland, som har blitt utsatt for arbeidsulykker, å få sosiale goder i Norge. Også spørsmål som gjelder invaliditet og uførepensjon kan skape problemer. Antagelig eksisterer det fullgode nordiske konvensjoner på området, men ikke alle på trygdeetatens lokale kontorer har nødvendig kompetanse. Ser man det fra en berørt leges synsvinkel, er det ikke nok at trygdeetaten har et spesialkontor i Oslo som veileder i forhold til spørsmål vedrørende personer som kommer fra utlandet. I blant kan finske statsborgere ha behov for veiledning og råd fra Finland i sykeforsikrings - og pensjonsspørsmål. Trygdeetaten bør prioritere opplæring i de nordiske konvensjonene.

Personer som bor i Finland, men arbeider i Norge ønsker rett til fastlege i Norge da de betaler en trygdeavgift til Norge av sin lønn.

Problemer for samarbeid

Språkvansker er et faktisk problem. Det blir holdt alt for mange møter der man tror deltakerne vil klare seg med finlandssvensk og norsk, uten tolk. Når terminologi, forvaltningsstruktur og begrep

er såpass forskjellige oppstår det lett misforståelser. En lege som jobber i området anser det som best å benytte tolk.

I grenseområdene har sameorganisasjonene og kommunene kapasitet til simultantolking, inklusive tolker og tolkeanlegg. Denne kapasiteten bør utnyttes maksimalt. Når samarbeidet har glidd inn i faste former, brukes finnenes skolesvensk, komplettert med norske termer. Samtidig kan de norske samarbeidspartene forstå finnenes uttale, terminologi og forvaltning. Mange ganger kan spørsmål av felles interesse avklares på samisk dersom begge parter er samisk-språklige tjenestemenn.

De administrative strukturene er forvirrende. I Finland finansieres helse- og sykepleien av kommunene. Kommunene har beslutningsmyndighet i disse spørsmålene, og de høyeste tjenestemenn har bred kompetanse. I Norge står kommunene bare for en liten del av primærhelsetjenesten (jordmødre og helsestasjonene) og virksomheten er strengt regulert av den sentrale forvaltningen. Nordmenn kan sjelden gjøre noe som det ikke finnes riksdekkende bevilgninger for. I Norge er det statlige foretak som tar hånd om spesialisthelsetjenesten, og denne finansieres gjennom sykeforsikringen (Trygdeetaten). I Finland er det kommunene som står for syketransporten, i Norge kjøper statlige sykehus syketransport fra bedrifter. Det har skjedd så mange omorganiseringer i Norge at finnene har vanskelig for å holde seg à jour med alle omstillingene. På et punkt har omstillingene gått i samme retning: I Finland er en fylkeslege underlagt landshøvdingens tilsynsmyndighet. Etter den siste omorganiseringen i Norge er fylkeslegen underlagt fylkesmannen, som er tilsynsmyndighet.

Ofte blir det problemer i forhold til prisfastsetting ved kjøp og salg over grensen. Finnene kjenner til prisen pr. enhet for sine tjenester, for eksempel på et omsorgsdøgn eller et besøk på helse-sentralen, og går ut fra at nordmenn holder rede på prisen pr. enhet på sine tjenester. Norge kjenner ikke til begrepet, og forundrer seg over finnenes "prisbevissthet". Når noen fra Finland spør hva en tjeneste i Norge koster, vet den norske parten som oftest ikke det. I følge en lege som arbeider i området kan man i de fleste tilfeller bruke Trygdeetatens takster uten problemer ved behandling innen helse- og pleieomsorg. Dette har Utsjok gjort når kommunen kjøpte tjenester fra spesialisthelsetjenesten i Karasjok. Videre finnes det en del forskjeller når det gjelder tjenester som er avgiftsbelagt. Dette gir opphav til en del uklarheter i forhold til spørsmål om avgiftspraksis. Når for eksempel tannpleie er gratis for alle under 18 år i Norge, og bare 25% av avgiften betales av personer i alderen 18-20 år, er det vanskelig å vite hvor mye de skal betale når de får tannbehandling på finsk side.

2.2.2 Barnehager

Det er behov for samarbeid når det gjelder barnehager. Man har for eksempel ikke lyktes i å ansette de familiedaghjemsarbeiderne som det er behov for over en viss tid i området Näättäma i Enare kommune på grunn av at behovet for barnehager er svært lite og variert. Også i andre kommuner, for eksempel i Utsjok og i Tana finnes det interesse for samarbeid.

I 1998 godkjente Utsjok grundtrygghetsnämnd Venekenttä daghjem som drives av en sammenlutning i Tana som tilbyr private tjenester. Bakgrunnen for beslutningen er behovet for å få samisk-språklig daghjem for barn i Nuorgam. Daghjemmet ble undersøkt og ble ansett å oppfylle kriteriene for et finsk daghjem. Senere sluttet familiene fra Nuorgam å benytte daghjemmet på grunn av vanskelige transportforbindelser over Tana elv. Om det blir behov for å benytte daghjemmet igjen, må hjemmet klassifiseres på nytt.

Enare kommune har hatt samarbeid med et kommunalt daghjem i Neiden. I følge Enare kommune har myndighetssamarbeidet med daghjemsbyrået i Enare kommune og daghjemmet i Små-laksen, samt de praktiske arrangementene gått bra. Det har ikke forekommet språkvanskeligheter. Kulturforskjeller i landenes barnehager har ikke utgjort noen problemer.

Det som oppleves som et problem i Enare er at myndighetene ikke kjenner til hverandres lovgivning og myndighetsbestemmelser eller myndighetenes forslag. Barnehagelovgivningen i Finland skiller seg fra barnehagelovgivningen i Norge bl.a. i forhold til gruppestørrelse, barnehagens innhold og kompetansekrav til personalet. Byråkratiet er langsomt og kronglete, både i Finland og i Norge. De lokale myndighetene behersker ikke de internasjonale avtalene. De vet ikke hva man kan bli enige om og på hvilken måte det kan gjøres, hvordan ansvaret skal fordeles osv.. De lokale myndighetene har ikke fått den støtte og de råd av de nasjonale myndighetene som de anser at de behøver.

Finlands lovgivning hindrer ikke, i og for seg, at kommunen organiserer den kommunale daglige omsorgen ved å kjøpe omsorgstjenester til sine innbyggere fra en norsk kommune. En finsk kommune skal likevel, når den bestiller kommunale barnehagetjenester se til at barnehagen har det innholdet og kvaliteten som tilsvarer kravet i lov om barnehager (36/1973). Det stiles krav til gruppenes størrelse, maten som serveres i barnehagen og krav til personellens kompetanse. I følge loven har en finsk familie rett til å få en barnehageplass som tilsvarer kravet i loven for sitt barn som er under skolealderen.

I Finland har foreldre rett til å velge at barnet kan bli passet hjemme i stedet for å ta i mot barnehageplassen som kommunen tilbyr. De kan søke støtte til pass i hjemmet eller selv skaffe seg barnehageplass, eller få støtte til annet privat barnepass. Bestemmelsene om slik støtte er nedfelt i lov om Stöd för hemvård och privat vård av barn (1128/1996). Lovgivningen, i og for seg, hindrer ikke en tolkning av at for eksempel et norsk privat daghjem eller en familiebarnehage kan være det private omsorgsstedet som omtales i loven, bare stedet oppfyller de kriterier for barnehager som loven krever. Ettersom folkepensjonsanstalten har beslutningsrett når det gjelder støtte, anbefales det å kontrollere tolkningen av loven også med dem. Om den som tilbyr barnehage er et norsk daghjem eller en familiebarnehage skal man også på se at det gis informasjon om for eksempel hva det koster å drive barnehagen.

Bestemmelsene om støtte til privat omsorg har tydeligvis vanskeligheter med å skille mellom (Finland) kommunal virksomhet og privat virksomhet. Finsk støtte til privat omsorg til barnehageplass i en norsk kommunal barnehage er et tolkningsspørsmål. Om man med bestemmelsene har ville skille mellom kommunal og ekstern virksomhet, er det ønskelig å utrede om en norsk

kommunal barnehage, kan sammenlignes med den sammenslutningen som man viser til i loven. Om det er slik, kan det være mulig å utbetale støtte til privat omsorg i slike tilfeller.

2.3 Teknisk sektor

2.3.1 Redningstjenesten

Ved inngangen til 2004 ble den finske redningstjenesten desentralisert, noe som førte til at redningstjenesten i Lappland har hele Lapplands län som sitt distrikt. Organisasjonsmessig hører redningstjenesten under Lapplands forbund. Til tross for dette dekkes redningstjenesten i største delen av Lappland av det kommunalt organiserte, frivillige brannvesenet. Noe som innebærer et betydelig ansvar for de lokale, ofte frivillige, aktørene. Det grenseoverskridende samarbeidet har stor betydning i Lappland på grunn av de lange avstandene og ressursproblemene blant de frivillige i området.

Finnmark fylke er fagsentralen for brann og redning, og er lokalisert til Hammerfest. Denne sentralen skal formidle alarmer og nødmeldinger fra hele fylket. Tjenesten er underlagt Justisdepartementet med Direktoratet for brann- og el-sikkerhet (DBE) som tilsynsmyndighet.

Det har pågått et landsomfattende utrednings- og omorganiseringsarbeid for de regionale alarm-sentralene, hvor målsettingen har vært å redusere antall sentraler slik at disse fortrinnsvis utgjør det samme antall som antall politidistrikter i Norge.

For øyeblikket utvikles redningstjenestens grenseoverskridende samarbeid kraftig. Konkrete eksempler er bl.a. samarbeidsprosjektet Northern Research and Rescue (SAR), som har skapt et nytt nettverk mellom redningstjenestene i Lappland, Nord-Norge, Norrbotten og Russland. Samarbeidet fokuserer på den risikohåndteringen som er beregnet på større ulykker i grenseområdene, for eksempel trafikkulykker, hotellbranner, miljøulykker, ettersøking og skogsbranner. Myndighetene arrangerer øvelser med jevne mellomrom og utvikler felles fremgangsmåter og prinsipper når det gjelder å få i gang et smidigere samarbeid.

Utsjok og Enare kommuner i Finland og Karasjok og Tana kommuner i Norge har i ca. 10 år hatt en formell og forpliktende samarbeidsavtale innen brann- og redningstjeneste over landegrensene som har fungert svært tilfredsstillende for alle parter. Også Enontekiö og Kautokeino kommuner har inngått et avtale om samarbeid innen brann- og redningstjenesten.

Avtalen går ut på at hver kommune forplikter seg, ved ulykkeshendelser eller overhengende fare for ulykke, å yte nødvendig bistand i samsvar med sine ressurser, dersom myndighetene i avtalekommunen ber om særskilt hjelp. Avtalens geografiske område omfatter de samarbeidende kommunene og definerer formaliteter som for eksempel forsikringer for mannskap og utstyr og håndtering av kostnader, tilknyttet reelle utrykninger og øvrige forpleininger.

I løpet av den perioden som samarbeidsavtalen om brann- og redningstjenesten har vært i funksjon, er det bl.a. avdekket at utstyr og materiell ikke har den samme dimensjon i de to respektive landene. Det er derfor ønskelig og nødvendig med en nordisk standardisering av redningsutstyr/-materiell som bidrar til at tilgjengelig utstyr/materiell kan utnyttes optimalt for å sikre en best mulig redningstjeneste for samarbeidspartene. En standardisering vil også bidra til at den geografiske spredningen av utstyre-/ materielldepoter kan samordnes og fordeles på en bedre og mer ressursbesparende måte enn det som er tilfellet i dag.

Syketransport

Nødsentralvirksomheten i Finland reformeres områdsvis i perioden av 2001 – 2006. Reformen går ut på at nødsentralene for redningstjenesten og politiets alarmsentral, som tidligere har vært separate, erstattes med nødsentraler som ligger under Nødcentralverket og som omfatter rednings-, politi- samt sosial- og helsevesenets nødsentralvirksomhet. Når reformen er slutført vil det i hele landet finnes til sammen 15 nødsentraler som tilhører Nødcentralverket. Lapplands nødsentral, som ligger i Rovaniemi, startet sin virksomhet 2.4.2002, og dennes virksomhetsområde omfatter hele Lapplands län.

I Norge finnes alarmsentralen (AMK) for syketransport fra Karasjok ved vaktpoliklinikken på Hammerfest sykehus og fra Tana ved vaktpoliklinikken på Kirkenes sykehus. Dette er også sykehusene hvor ambulansene frakter pasientene til. I Kautokeino og tre andre kommuner i Norge fungerer for øyeblikket dessuten den såkalte Arctic Ambulanse. Angående denne virksomheten har man planer om å utrede muligheten for samarbeid innen ambulansvirksomheten i spredt bebodde områder, først og fremst i Kautokeino, Enontekiö, Muonio og Kiruna.

I Lakselv er det et Sea King-redningshelikopter som har en rekkevidde på ca 70 km i luftlinje, og som er kombinert med narkoselegevakt døgnet rundt. Sea King kan anvendes i nødsituasjoner også på finsk side, og den har hentet for eksempel kollisjonsskadede pasienter fra Utsjok. Flytransporten koordineres av AMK ved Tromsø universitetssykehus. Det finske Aslak-helikopter i Sodankylä er således, hva størrelse, bemanning og utrustning angår, beskjedent sammenlignet med Sea King, og er i en nødsituasjon lengre borte fra Utsjok enn Sea King. Aslak er imidlertid anvendelig når man bare behøver hjelp ute i ødemarken.

I nødsituasjoner er det nødvendig med et friksjonsfritt samarbeid mellom alle alarmsentraler, ambulanser, vakthavende leger, samt sykehus. Det finnes imidlertid ingen gode samarbeidsrutiner i nødsituasjoner. Den norske AMK og Rovaniemi nødcentral er asymmetriske samarbeidspartnere. I Norge blir alarmen tatt i mot av sykepleiere på sykehusets vaktpoliklinikk. De som tar i mot alarmen på nødsentralen i Finland er ikke yrkesutdannet personale innenfor helse- og sykepleie, men de har eksamen for vakthavende på nødsentraler innen redningstjenesten eller politiutdanning. Det finnes nødsituasjoner på finsk side der norske ambulanser og leger er nærmere, og igjen situasjoner i Norge der finske ambulanser og leger er nærmere. I disse situasjoner har samarbeidet mellom nødsentralene ikke alltid fungert. Telefonsamtaler fra enkelte tjenestemenn og kopiert papir med telefonnummer holder ikke. Det er nødvendig med klare samarbeidsrutiner, virksomhetsmodeller og bevilgninger.

Den største utfordringen i å forbedre dagens nødmeldingstjeneste, er å sikre befolkningen i de sentrale samiske kjerneområdene en rask og korrekt bistand i nødssituasjoner, uavhengig av om henvendelsen kommer på samisk eller norsk. Karasjok kommune har derfor de siste årene vært en pådriver i arbeidet med å utrede muligheter for en forbedring av nødmeldingstjenesten som også tar hensyn til de språklige barrierene. I denne sammenheng er det også naturlig å drøfte muligheten for en utvidelse av samarbeidet innenfor redningstjenesten til også å omfatte en felles samisk nødmeldingstjeneste for hele Nordkalotten.

Det finnes visse forskjeller mellom Finland og Norge når det gjelder den nødmeldingspraksisen som beskrives ovenfor. I Finland er nødsentralene for nødmeldinger felles for alle myndigheter. I Norge styres nødmeldinger som gjelder syketransport til sykehusenes AMK-sentraler i området, mens politiet og brannvesenet har egne nødnumre. I Finland er nødnummeret 112 og i Norge er syketransportens nødnummer 113. Når en person flytter på seg i grenseområdet kan det hende at telefonen, uten at innehaveren merker det, bytte nett og på denne måten forårsake problemer når det gjelder kopling av nødnummer til riktig sted. På norsk side finnes det også visse mangler når det gjelder skilting til sykehus og legevakt fra hovedveien. Det har oppstått nødsituasjoner der utlendinger ikke har hatt helt lett for å finne fram til sykehusets vaktmottakelse. Disse omstendighetene og forskjellene er ikke hensiktsmessig i grenseområdet. En felles måte å skilte på, og en lik nødnummerpraksis bør utredes i framtiden.

Utdanningsspørsmål

I 1993 trådte en ny brannlov med forskrifter i kraft i Norge. Enhver kommune ble pålagt å etablere en brannordning dimensjonert etter folketall og den risiko som finnes. Innen 1995 skulle alle ha en beredskap som materielt, personellmessig og med vaktberedskap, skulle oppfylle kravene i forskriften. Det kom også krav om utdanning for mannskapene i brannvesenet.

Store geografiske avstander til landets eneste utdanningsinstitusjon for brannmenn i Norge betyr relativt høye reisekostnader for små kommuner som i de fleste tilfeller kun har deltidsansatt mannskap.

Tar man dette i betraktning kunne samarbeidet innen redningstjenesten utvikles, også i forhold til utdanning av redningspersonell. Det frivillige brannvesenet i Finland tilbyr utdanning til sitt mannskap oftest på brannstasjonene. Det frivillige brannvesenets sjefer utdannes ved Rådninginstituttet i Kuopio. FBK-utdanningen bygger på små og tydelige emneområder, som kan læres i løpet av kvelds- og helgekurser eller på treningsleire. I forhold til denne typen utdanningsperioder kunne samarbeidmulighetene økes, for eksempel slik at man på bredere basis utreder muligheten for å igangsette felles intensive utdanningsperioder. Utdanningen av personalet ved det frivillige brannvesenet må gjennomføres intensivt og så effektivt som mulig, da de frivillige ikke kan ta seg fri for å gjennomføre lengre utdanningsperioder. De lange avstandene i Nord-Norge og i finske Lappland innebærer allerede ekstra utfordringer, ettersom det kreves lange reiser for å delta i utdanningen.

2.3.2 Avfallsbehandling

Når det gjelder avfallsbehandling er strukturen og trafikkforbindelsene i regionen av sentral betydning for samarbeidet. Om strukturen og trafikkforbindelsene er hensiktsmessig forenlig med hensyn til avfallshandteringen, lønner det seg å få til et avtalebasert samarbeid.

I Finland er avfallshandteringen svært omfattende. Kommunen skal stå for gjenvinning, behandling og transport av avfall som kommer fra husstandene, samt av annet avfall, også spesialavfall. Sammensettingen og mengden av dette kan sammenlignes med avfall fra husstandene, men kommer fra industrien, servicesektoren eller andre virksomheter. Kommunen har ansvar for behandlingen av det kommunale avfallet, enten gjennom egen virksomhet eller gjennom å anvende en annen instans, eller overlate behandlingen til noen utenforstående sammenslutninger. Transporter skal som regel ordnes innen hele kommunen av kommunen selv eller gjennom andre avtaler. Alle må være tilsluttet avtalen om avfallstransport. Når det er mulig, skal kommunene samarbeide om avfallstransporten.

Avfallshandteringsavtalen mellom Utsjok og noen norske kommuner er et eksempel på vellykket samarbeid innenfor avfallsbehandling. I 1996 vedtok Utsjok kommune å slutte seg til den felles avfallshandteringen som Tana kommune og en del andre norsk kommuner hadde opprettet. Utsjok ble fullverdig medlem av kommunenes felles avfallshandteringsselskap i Tana. Selskapet eier en avfallsplass i Tana kommune. For avfallshandteringen betaler Utsjok kommune pr tonn avfall som føres til avfallsplassen.

Utsjok har stor nytte av denne felles avfallsplassen. På grunn av samarbeidet har man unngått de store investerings- og driftskostnader som en egen avfallsplass ville ha medført. Som følge av at deponeringen av avfall konsentreres, kan også miljøskadene minimeres effektivt. I det hele tatt har kostnadene utgjort bare en brøkdel av hva en egen avfallsplass og en egen avfallshandtering hadde kostet. EU-reglene om grenseoverskridende avfallstransport har blitt betraktet som et problem. For eksempel har bestemmelsene om tilmeldingsprosedyrene blitt sett på som vanskelig og kostbar i forhold til transport av avfall som tilhører det kommunale avfallshandterings-samarbeidet. Samarbeidet har likevel vist seg å fungere, og gjennom det har man kunnet oppnå betydelige synergieffekter innen avfallshandteringen.

I Utsjok kommune har det også siden 1999 eksistert en biologisk komposteringsstasjon der man bl.a. handterer kategori 3-slakeavfall fra rein, også fra nærområdene i Norge. Virksomheten er begrenset på grunn av stasjonens dårlige virksomhets- og mottakelseskapasitet. Bare for å sikre foredlingen av rein innenfor sitt eget område forutsetter man at slakteavfall fra reinen kan etterbehandles i nærheten av produksjonen og foredlingen. I området finnes det øket behov for en formålstjenlig kompostering av biologisk avfall. Dette tilsier at komposteringsstasjonens virksomhet burde utvides.

3 SAMARBEID INNEN NÆRINGSVIRKSOMHETEN

3.1 Allment

Oljefeltet Snøhvit, utenfor Hammerfest, er en viktig åpning når det gjelder arbeidet for å nyttiggjøre gass- og oljefunn i Barentshavet. Det er forventet en betydelig økning i aktivitetene, både på norsk og russisk side, i de kommende år. Dette gir mange nye muligheter til grenseoverskridende samarbeid, ikke minst innen næringsvirksomheten. Her er det viktig at kommunene benytter de mulighetene som åpner seg gjennom arbeidet i Barentsrådet og gjennom Interregprosjekter.

For øyeblikket er det direkte samarbeidet mellom finske og norsk bedrifter heller dårlig. I stedet for et bredt og samordnet samarbeid er dagens form for samarbeid basert på lokale og særskilte behov. Det har vært gjort forsøk på å få fram et dypere samarbeid, på bredere basis. Man har bl.a. forsøkt å få til felles møter og seminarer, men arbeidet har bare gitt sporadiske resultater. For øyeblikket pågår imidlertid Interreg-prosjekter som tangerer disse spørsmålene.

3.2 Eksempler på konkret samarbeid

3.2.1 *Prosjektet Arctic Trail II*

I august 2003 startet prosjektet Arctic Trail II, som er et samnordisk finansiert og styrt prosjekt. Formålet med prosjektet er å skape et nettverk av skuterløyper som dekker hele Nordkalotten, samt kartlegge ulike serviceprodusenter i tilknytning til disse løypene. Man bestreber seg på at det skal finnes et heldekkende tilbud av safari-, innkvarterings-, mat-, vedlikeholds-, næringsmidler- samt programtjenester i nærheten av rutene. Feltarbeidet utføres i Sverige og Norge av en prosjektkoordinator, og i Finland av en prosjektsjef som er stasjonert ved kommunesammenlutningen Pohjois-Lapin alueyhteisön kuntayhtymä i Sodankylä. Gjennomføringen av prosjektet styres av nasjonale styringsgrupper, og på høyeste nivå overvåkes det av en internasjonal ledergruppe. Prosjektet avsluttes ved utgangen av 2005.

Når det gjelder prosjektet konsentrer man seg for øyeblikket om å merke hovedløyper i Øvre Lappland, samt å få til en enhetlig markedsføring og produsere materiell i tilknytning til dette, for eksempel kart. Målet med denne enhetlige markedsføringen er at man, under varemerket Arctic Trail, lanserer en ny vinterproduktpakke som består av skutersafarier som er lengre enn det som ellers er vanlig. Markedsføringen konsentreres spesielt til det internasjonale markedet. Forskjellene er til dels store når det gjelder oppmerking og vedlikehold av løypene på finsk, norsk og svensk side. Gjennom prosjektet bestreber man seg på å gjøre denne praksisen mer lik.

3.2.2 *Prosjektet Turismens Nordlige Dimensjon (TND)*

Prosjektet Turismens Nordlige Dimensjon (TND) er et praktisk eksempel på samordnet utvikling og samarbeid innen næringslivet. Prosjektet består av flere prosjekter hvor fellestemaet er grenseoverskridende samarbeid. Prosjektet gjelder den "arktiske kilen" mellom Luosto, Alta og Murmansk. Formålet er, gjennom et nært samarbeid mellom Finnmark fylke, Ishavskysten og Kola-Murmansk området, å utvikle en region for natur- og kulturturisme som kan fungere året rundt.

TND-prosjektet ble startet i 2002. Det finansieres av bl.a. EU, Lapplands forbund, länsstyrelsen i Lapplands län, Lapplands arbeidskrafts- og næringscentral, Enare, Sodankylä og Utsjok kommuner, Finnmark fylkeskommune og turistbyråer. For den praktiske gjennomføringen av prosjektet står Pohjois-Lapin Matkailu Oy og Finnmark Reiseliv AS.

TND-prosjektet har som formål å forbedre områdets image og øke attraksjonsverdien på naturens, befolkningens og kulturens premisser. Man vil gjøre området til et fristende mål for naturturisme, et område som tilbyr individuelle produkter av høy kvalitet året rundt når det gjelder natur og kultur, rehabilitering og fritidsinteresser. Markedsføringen spiller en stor rolle for prosjektet. Et viktig utgangspunkt for de ulike delprosjektene er at forretningsvirksomheten skal øke sysselsettingen og forbedre næringsvirksomheten. Det er først og fremst turistbedrifter med underleverandører, kommunene og andre instanser i bransjen som har nytte av prosjektet og disse utgjør prosjektets viktigste målgruppe i Finland, Norge og Russland. Målet er også å utvikle gode flyforbindelser slik at pakketurer og individuelle reiser over grensen blir mulig. Natur- og kulturturisme året rundt krever også utdanning for bedrifter, bransjeinteresserte og guider.

3.2.3 *Annet samarbeide*

Blant de ulike samarbeidsformene som viser seg å fungere kan man nevne forskjellige forsøk innen turisme. Flere bedrifter i Enontekio tilbyr for eksempel dagsturer til Kautokeino, Alta, Storfjord og Tromsø for sine grupper. De besøker for eksempel Juhls sølvsmie, museer og andre turistmål ved Ishavskysten. Dessuten forekommer kontakt mellom bedrifter som fokuserer på snøskutersafari, og hvor grenseoverskridende tjenester tilbys. Bedriftene i turistbransjen arrangerer fisketurer på den norske siden. Mange norske reisebyråer tilbyr også weekendopphold i Finland, bl.a. shoppingturer og ulike typer arrangement og seminarer. Norske småindustribedrifter besøker regelmessig utstillingen Gaver fra Finland. (Utstillingen arrangeres av handelsforeningen i Enontekio hvert år i månedsskiftet januar-februar.) Dessuten bygger nordmenn hytter i Kilpisjärviområdet. Som følge av denne virksomheten oppstår et visst samarbeid med aktører i Kilpisjärvi.

Utover disse samarbeidsformene som berører bedriftene finnes det også ulike samarbeidsformer som gjelder det daglige livet i området. Som eksempel på dette kan man nevne bl.a. trevareleveranse, byggetjenester, entreprenørarbeid og vedhogst. På vårvinteren er det dessuten vanlig at nordmenn samles bl.a. i Kilpisjärvi for å drive med friluftsliv og snøskuterkjøring. I de enkelte kommunene har man innledet, og delvis allerede gjennomført, særskilte internasjonaliserings-

program hvor formålet er bl.a. på kommunalt nivå å kartlegge målet for grensesamarbeid. Enare og Sør-Varanger kommune har utarbeidet slike program.

3.3 Spørsmål om toll- og merverdiavgift

I dag utgjør tollspørsmålet et problem for utviklingsarbeidet. Tollspørsmålene oppleves som vanskelige, for eksempel for snøskutersafariene og når varer skal transporteres til messer. De norske reisearrangørene vil for eksempel arrangere snøskutersafarier slik at turen går fra Norge til Finland, der turistene kan fortsette sin reise med fly. Reisearrangørene blir da tvunget til å betale toll når de skal ha sine snøskutere med tilbake til Norge. Når man transporterer varer, for eksempel til en messe, beregnes det merverdiavgift for disse. Denne kan man få tilbakebetalt hvis man bringer varene med tilbake. Merverdiavgiften betales tilbake med forsinkelse, og forårsaker dermed utgifter som er unødvendige med tanke på en smidig næringsvirksomhet. Dessuten har de ulike tollstasjonene ulik praksis i forhold til dette.

Tollmyndighetenes fremgangsmåte bestemmes til dels av juridiske spesialkrav, til dels av det nasjonale lovgivningsarbeidet og til dels av EU reglene. På det konkrete planet bestemmes formalitetene og rutinene av den gjeldende lovgivningen i de respektive land. Slik at ved transport av varer fra Norge til Finland benyttes finske tollbestemmelser, og ved transport av varer fra Finland til Norge utøves norske tollbestemmelser. EUs tollbestemmelser trådte i kraft i Finland 1.1.1995, da Finland ble medlem av EU. For varer som føres inn i EU fra såkalte tredje land må man betale ikke bare toll, men også moms. På varer fra tredje land som føres in i EU for å selges, benyttes til eget bruk eller for å settes i fritt omløp innenfor unionen påberegnes toll dersom det ikke særskilt er bestemt at varene kan innføres tollfritt. Også den lovbestemte begrunnelsen for merverdibeskatningen reguleres på EU-nivå.

Ettersom ovennevnte grunnlag for toll- og merverdiavgift delvis er overnasjonalt styrt på EU nivå, er det i stor grad ikke mulig å endre dette på nasjonalt nivå. Når det gjelder spørsmålet om toll- og merverdiavgift bør man derfor, innenfor området, konsentrere seg om en felles praksis i den grad det er mulig å gjøre den smidigere. Også omfattende informasjon om tollpraksis i de ulike situasjonene er viktig med tanke på den lokale næringsvirksomheten

3.4 Bruk av områder og næringsvirksomhet

Utvikling av næringsvirksomhet i området er nært knyttet til bruken av området, og i sær i forbindelse med planlegging av hvordan området bør utnyttes. Naturen og elementer som inngår i denne er de viktigste styringsformene ved utvikling av næringsvirksomheten i området. Felles- og langsiktig planlegging når det gjelder utnyttelse av miljøet er av betydning for å påvirke forutsetningene for næringsvirksomhet i området.

3.4.1 Ny flerbruksplan for Tanavassdraget

Prosjektet "Ny flerbruksplan for Tanavassdraget – samarbeid mellom grensekommunene i Tanadalen", er et samarbeid mellom kommunene Utsjok og Enare i Finland, og Tana og Karasjok i Norge. Flerbruksplanen er allerede den andre for området. Tanavassdraget er det viktigste grensevassdraget mellom Norge og Finland, og har historisk sett alltid hatt, og har fortsatt en avgjørende betydning for livet i Tanadalen. Vassdraget er på mange måter en "livsnerve" for regionen og en viktig "fellesnevner" for folk som bor i Tanadalen. For kommunene på begge sider av landegrensen representerer elva en uvurderlig ressurs – både miljømessig, økonomisk og kulturelt.

En god forvaltning av Tanavassdraget er viktig for å sikre utkomme og livskvaliteten til befolkningen i et langsiktig og bærekraftig perspektiv. Hovedutfordringen må derfor bli å enes om hvordan vi i fellesskap skal forvalte vassdragets verdier og ressurser, og hvordan bevare dets kvaliteter i fremtiden.

Så langt i planprosessen er følgende temaområder aktuelle når det gjelder utforming av felles mål og tiltak: forurensing og utslipp til vassdraget, forvaltning av lakseressursene, bygde- og næringsutvikling, vannforsyning, tilrettelegging for fiske og rekreasjon/friluftsliv langs vassdraget, tekniske inngrep i vassdraget, arealplanlegging i tilknytning til vassdraget, veibygging og ferdsel i- og langs vassdraget, biologisk mangfold, kulturminner og verdifulle kulturlandskap, naturvern, avfallsbehandling og forsøpling, forskning, undervisning, tradisjonskunnskaper knyttet til bruk og forvaltning av vassdraget. Andre områder vil kunne komme til underveis i arbeidet med planen.

Som det fremgår i den foreløpige planskissen, vil svært mange områder innenfor teknisk infrastruktur, næringsutvikling, natur- og miljøvern og øvrig områder være samordnet på tvers av landegrensene. For at Tanavassdraget skal bevares som en lakseselv i naturtilstand og for at dens verdifulle naturverden skal bevares, forutsettes også i fremtiden forutseende tiltak som tilpasses den endrede situasjonen samt en infrastruktur som utvikles slik at den tilpasses behovene.

3.4.2 EUs direktiver om vannpolitikk

I den Europeiske unionen trådte det i kraft på slutten av 2002 et rammedirektiv for vannpolitikk (direktiv 2000/60/EG). Formålet med direktivet er å opprette en enhetlig ramme for beskyttelse av vann i EUs medlemsland. I Finland medfører direktivet endringer i miljøvernloven og vannloven. Forslaget til endringer i lovgivningen er sendt til høring, og hensikten er at den skal tre i kraft innen utgangen av 2004. Rammedirektivet for vannpolitikk har allmenne mål som går ut på å bevare, forbedre og gjenopprette vannforekomster slik at overflatevannet og grunnvannets kvalitet ikke forringes, og slik at deres status er minst like bra frem til 2015.

Hovedenheten for vannbeskyttelsen er et område hvor vannet har utløp eller et vernet område hvor grensene er basert på utløpsområdet. Finland inndeles i fem utløpsområder. Grensevassdragene Torneelva og Tana-Pasvikelvene danner egne internasjonale utløpsdistrikt. Når det gjelder utløpsdistriktet skal det utarbeides en forvaltningsplan og et tiltaksprogram innen utgangen av 2009. Utarbeidelsen skal gjøres av de regionale miljømyndighetene, dvs. i praksis den regionale miljøsentralen i samarbeid med ulike interessegrupper (kommunene, fylket, TE-sentralen, even-

tuelle skogssentraler og de som bruker vannområdene). I forvaltningsplanene kartlegges vannforekomstenes status i hovedsak og menneskenes innvirkning på områdene. På bakgrunn av disse utredningene vil det planlegges nødvendige tiltak og oppfølging.

Direktivet fører sannsynligvis med seg reformer når det gjelder gjennomføring og forvaltning av vannbeskyttelse. Blant annet kommer planleggings-, klassifiserings- og oppfølgingspraksis når det gjelder vannforekomster til å bli lik innenfor hele fellesskapet. Dessuten kommer tiltak som påvirker bl.a. uttak av vann, vannvolum, vassdragets status, vannivå eller hastighet på vannflyten til å overvåkes nøyere enn tidligere, i følge direktivet. Når det gjelder kommunene i Nordre Lapp-land burde man med henblikk på direktivet være klar over elvens og vannets livsviktige betydning for næringsvirksomheten og beboeres livsforhold. Ut fra denne synsvinkel bør man planlegge hvordan vannforekomstene i området i framtiden kan brukes på en så smidig måte som mulig, samtidig som man tar vare på de lokale særegenhetene.

3.5 Samarbeid i spørsmål om markedsføring av reinkjøtt og reindrifta for øvrig

Reindriften gjennomlever akkurat nå en av de vanskeligste periodene i næringens historie. Det er flere årsaker til dette. Den viktigste årsaken er at produsentprisen på reinkjøtt er sunket med nesten 25 % i løpet av det siste året. Også de grunnleggende forutsetningene for reindrift er borte på grunn av at beiteområdenes bærekraft delvis er ødelagt. Situasjonen forverres også som følge av annen bruk av beiteområdene og innskrenkning av reindriftras virksomhetsbetingelser. For at situasjonen i reindriften skal forbedres kreves det kraftige tiltak på så vel nasjonale som internasjonale nivå, og spesielt ved at de berørte parter i Norden forener sine ressurser. Foruten koordinering av de nasjonale tiltakene som gjelder reindriften i Finland, Sverige og Norge behøves også felles tiltak. Det mest akutte samarbeidsbehovet har likevel å gjøre med markedsføringen av reinkjøttet.

Det er behov for felles satsning på markedsføring for å øke det totale konsumet av reinkjøtt. Dette forutsetter salgskampanjer og markedsføringstiltak samt produktutvikling. I tilknytning til reinkjøttes image er det viktig at man i produktutviklingen og markedsføringen ivaretar reinkjøttets karakter, fortsatt som et samisk produkt. I den forbindelse må man under planleggingen av videre tiltak også ivareta samenes tradisjonelle måte å anvende og foredle reinkjøtt.

Som følge av det overnevnte er det en stor utfordring å utvikle en felles strategi for markedsføring og produktutvikling. Alle aktører innen produksjonen av reinkjøtt er interessert i å øke etterspørselen på kjøtt. Reineierne er også interessert i å utvikle produksjonsmetodene som medfører økt inntjening til produsentene.

Et samarbeid som gjelder markedsføring, produktutvikling og produksjonsmetoder, og som omfatter hele det nordiske reindriftsområdet, burde innledes umiddelbart. Virksomheten kunne

innledes gjennom et felles møte for de finske, svenske og norske reineier- og produsentorganisasjonene, der man blir enig om hvilke tiltak man i fortsettelsen behøver å vedta felles. Ved siden av å samordne de nasjonale tiltakene, bør man bestrebe seg på å utarbeide en felles strategi for markedsføring og produktutvikling samt å vedta felles tiltak i tilknytning til dette med støtte fra så vel EU som nordisk og nasjonal finansiering.

Innledningen av det overnevnte samarbeidet vil også gi grunn for et mer omfattende samarbeid når det gjelder reindriftens utvikling. Dette vil igjen kunne forbedre forutsetningene for å få igjennom en felles målsetting i forbindelse med utarbeidelsen av et eventuelt EU-direktiv som gjelder reindrift.

4 INFRASTRUKTUR

4.1 Informasjonsteknikk

4.1.1 *Allment*

Når det gjelder utviklingen av datakommunikasjonsforbindelser finnes det flere ulike løsninger som egner seg for ulike situasjoner. Datakommunikasjonsforbindelser kan opprettas ved hjelp av en fast bredbandsforbindelse som baserer seg på optisk fiber, gjennom å utnytte det vanlig telefonnettet, helt trådløst eller for eksempel gjennom å utnytte det TV-digitale distribusjonsnett.

Det finnes enda ingen heldekkende og effektive datakommunikasjonsforbindelser i grenseområdet mellom Finland og Norge. Å utvikle slike er imidlertid av største viktighet med tanke på områdets økonomisk-geografiske beliggenhet og de samfunnsstrukturelle forhold. For Finlands del gjelder statsrådets prinsippvedtak om en nasjonal bredbandsstrategi som går ut på at alle innbyggere skal ha tilgang til regionalt heldekkende datakommunikasjonsforbindelser, til et for brukerne rimelig pris. Målet for bredbandsstrategien er også å sikre at særskilte tiltak vedtas i områdene der etterspørselen ikke er stor nok for et kommersielt bredbandstilbud. På grunn av tidligere konstaterte økonomisk-geografisk beliggenhet, spiller en utvikling av datakommunikasjonsforbindelsene i grenseområdet mellom Finland og Norge en sentral rolle, ikke bare for utvikling av næringene i området, men også for sikkerheten når det gjelder tilgang på offentlig service i området. Disse utgangspunktene avviker i våre områder betydelig fra de øvrige områdene i landene. I denne anledning er et sentralt kriterium når det gjelder utvikling av datakommunikasjonsforbindelsene i området at man sikrer en tilstrekkelig stor dataoverføringshastighet. Når det gjelder offentlig service kunne en tilstrekkelig dataoverføringshastighet gjøre det mulig å utvikle for eksempel felles lønnsberegning – skole og telemedisintjeneste. Når det gjelder telemedisinen er det med nåværende dataoverføringsforbindelser for eksempel nesten umulig å sende et eneste røntgenbilde elektronisk. Når det gjelder utvikling av næringslivet gjør tilstrekkelig dataoverføringshastighet området mer interessant blant for eksempel utlandske aktører. Eksempel her er bil- og dekkindustrien, som jobber med produktutvikling i arktiske forhold og behøver raske og funksjonssikre dataoverføringsforbindelser for sin virksomhet.

I prinsippet betyr dette at et stamnett som baserer seg på fast fiber utvikles i så stor grad som mulig, mens andre datakommunikasjonsforbindelser utgjør kompletterende metoder. Ut fra områdets synsvinkel er et fast bredbandsnett med tilstrekkelig dataoverføringshastighet like viktig, både for offentlig service og næringsvirksomheten som for øvrig infrastruktur i området, for eksempel vei- og flytrafikken.

4.1.2 *Faktainformasjon*

Når det gjelder tilstrekkelig rask datakommunikasjonsforbindelser som baserer seg på fiber, behøver situasjonen, i lys av det overnevnte, å utvikles på Nordkalottområdet. I Finland er fiber lagt

fram til henholdsvis Ivalo og Karesuando. Fibernetet i Norge strekker seg opp til Lyngenfjorden i Troms. I løpet av 2006 vil "Bredbåndsfylket Troms" ha lagt fiber frem til grensen av Finnmark. I Russland er det lagt fiber frem til Murmansk, og i Nord-Sverige er fibernet i rask utbygging, og man vil i løpet av 2005 dekke alle kommunesentrene samt en del mindre steder. Finnmark fylkeskommune har etablert prosjektet "Bredbånd i Finnmark" med formål å etablere en bredbånds transportløsning for Finnmark fylke. I prosjektet er det nedfelt å søke løsninger for å koble seg til nett i Sverige, Finland og Russland for å sikre alternative transportmuligheter. Det skal være et transportnett på plass i løpet av 2006.

I forhold til andre datakommunikasjonsforbindelser varierer situasjonen. For eksempel når det gjelder bredband (dataoverføringshastighet med minst 256 kb/s) som baserer seg på telefonnettet eller annen allerede eksisterende infrastruktur, strekker nettet i finsk Lappland seg til alle kommunesentrene, mens spredt bebodde bygder ennå ikke har fått denne servicen. For deres del er alternativet langsommere datakommunikasjonsformer som ordnes ved hjelp av for eksempel modem eller mobiltelefon.

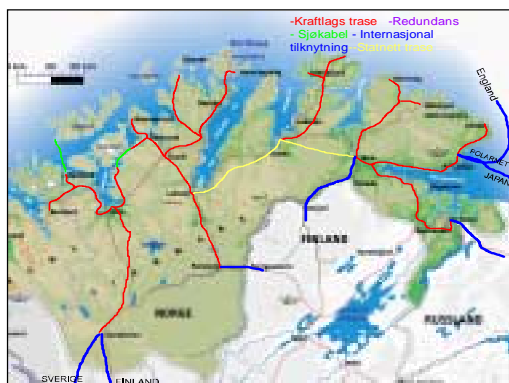
4.1.3 Utviklingsmuligheter

Et bra eksempel på praktisk samarbeid når det gjelder utvikling av datakommunikasjonen er utvikling av Nordre Lapplands økonomiske regions regionnett. For å trygge den offentlige servicen har Enare, Utsjok og Sodankylä kommuner gjennomført et særskilt utviklingsprosjekt når det gjelder et regionnett. Gjennom prosjektet har regionnettet blitt utviklet slik at det tilsvarende kravet til informasjonsteknikk, noe som gjør at et mer omfattende samarbeid mellom kommunene nå er mulig.

Med tanke på en mer omfattende utvikling, vil det være viktig å forlenge samarbeidet når det gjelder spørsmålet om datakommunikasjonsforbindelser over grensene. Gjennom kommunesamarbeidet på begge sider av grensen har det vært diskutert gjensidig sammenkobling av bredbåndsnettene i Finland og Norge. Dette først og fremst for å betjene lokale behov. Sammenkobling er ikke gjennomført. Ved å heve denne diskusjonen opp på et regionalt nivå vil det være et større grunnlag for å finne flere gode argumenter, og være i stand til å gjennomføre en sammenkobling av nettene i Finland og Norge. "Bredbånd i Finnmark" samarbeider med et tilsvarende prosjekt i Lappland i regi av Lapplands region. I dette samarbeidet vil man utvikle grunnlaget for en sammenkobling av nettene. Den største utfordring man vil møte er av finansiell karakter.

I motsetning til Finland som har nettstrukturer opp til Ivalo og Karesuando, så finnes det ikke et fibernet i Finnmark. Finnmark har et stort eget behov for å etablere en bedre bredbånds infrastruktur. Skal Finnmark kunne holde tritt med utviklingen ellers på dette området og kunne møte de mange utfordringer som kreves, blant annet fra oljeindustrien, det offentlige og tiltrengt næringsutvikling, så må en bedre bredbånds infrastruktur etableres. Regionpolitisk er det viktig at nettet i Finnmark realiseres, og et samarbeid med Finland kan være en faktor som kan drive dette arbeidet videre, men da er det viktig også at prosjektet har politisk finansiell støtte.

Finnmark fylkeskommune har innledet et samarbeid med kraftselskapene i Finnmark om etablering av et bredbåndnett med tilknytning ut av fylket. Gjennom dette samarbeidet ønsker man å

benytte eksisterende infrastruktur i kraftoverføringstraseene for å henge opp fiberoptiske kabler i høyspentmaster.

En minimumsløsning er skissert i figuren til venstre. Vi tenker oss til sammen fire tilknytninger ut av fylket. Disse er en linje til Troms fylke, en til Sverige, en til Finland og en til Nordvest Russland.

Utbygningkostnad for dette nettet er estimert pr 1. januar 2004 til å være 185 millioner kroner, inklusivt trase frem til grensen mot Finland og Russland. Mange institusjoner, bedrifter og kritiske aktiviteter krever reserve nettløsninger dersom det blir brudd på sambandet. Dette gjelder for eksempel oljevirkosomhet, beredskap, helseforetak og energiforsyning. "Bredbånd i Finnmark" har også laget et reservenettkart for Finnmark. En komplett reservenettsløsning innad i Finnmark vil koste ytterligere 120 mill kroner.

Gjennom tilkobling til nettet i Finland og Sverige, kan reserveveier etableres gjennom disse nettene, og nettet i Finnmark kan tilsvarende være et reservenett for nettet i Finland og Sverige. Dette er én måte å tenke på, og som har stor tilslutning blant landene på Nordkalotten. Alternative ruter kan også drive transportkostnader nedover. Etablering av en felles reservenettsløsning kan spare kostnader for alle i regionen, under forutsetning av at nettene dimensjoneres slik at de kan bære denne trafikken.

Nettet i Finnmark skal også knyttes til **Polarnet** kabelen som skal legges fra England til Sørøst-Asia gjennom nordøstpassasjen. Kabelen er planlagt ilandført i Skallelv mellom Vadsø og Vardø. Gjennom diskusjoner med Polarnet er det åpnet for sammenkobling mellom det interne nettet i Finnmark og Polarnet. Når dette blir en mulighet kan det ha stor betydning også for tilkoblinger fra/til de andre landene på Nordkalotten.

4.2 Flyforbindelser

En fungerende infrastruktur som kan benyttes året rundt er av sentral betydning for flyforbindelsene. I de nordlige finske grensekommunene finns to moderne flyplasser, i Ivalo og Enontekio. Som følge av den utvidede charterflytrafikken ved juletider har bl.a. venterommet på flyplassen i Enontekiö blitt utvidet senest sommeren 2003. På grunn av den økende chartertrafikken og det økte passasjerantallet inngår også en utvidelse av passasjerterminalen i planene.

Et problem med flytrafikken i Enontekio er at man ikke har fått regulær trafikk året rundt til området etter at Finnair i mai 2003 opphørte, av økonomiske årsaker, med sin regulære trafikk. Enontekio kommunefullmektige har høsten 2003 vedtatt en utviklingsstrategi og et tiltaksprogram for Enontekio for 2004-2008. Det viktigste prioriteringsområdet i programmet er turis-

me og utviklingen av dette. Den viktigste forutsetning for at programmet skal gjennomføres er at det går raskt og smidig å nå området. Om dette kriteriet ikke oppfylles mister de fleste tiltakene og prosjektene i programmet en stor del av sin betydning. Å sikre og å gjøre flytrafikken til Enontekio permanent er derfor, med tanke på virkningsområdet, den viktigste oppgaven.

Enontekio kommune og områdets aktører i turistbransjen har forhandlet fram en avtale med Söder Airlines på basis av flytrafikken til Enontekio som skjer i form av to ukesturer som har vært operative siden i vår, og som skal pågå fram til utgangen av 2004. Kommunen og bedriftene har bundet seg til langsiktig samarbeid for å ordne flytrafikken samt til produksjon og markedsføring av sine tjenester. Hensikten er at man, på bakgrunn av de erfaringer man har gjort fra flytrafikken, skal foreslå for kommunikasjonsministeriet at flytrafikken i Enontekio skal opptas som statlig trafikk fra inngangen av 2005, i følge de prinsipper som kommunikasjonsministeriets arbeidsgruppe for dårlig trafikkerte flyruter har foreslått.

Regionen omkring flyplassen, innbefattet de nordlige grensekommunene i Norge, utgjør en enhetlig turistregion som karakteriseres bl.a. av vidstrakte, ubebodde ødemarker, fjell og fjelltrakter samt samekultur. Til områdets attraksjonskraft bidrar fritidsmuligheter og en homogen områdeservice, samt Nordishavets særegenhet. Derfor er det viktig å gjøre det enklere i forhold til forbindelser for småflyplasser. Tilslutningstrafikk skapes også på den norske siden innenfor flyområdets virkningsområde, dersom den regulære trafikken skal opprettholdes og videreutvikles. At området er relativt lett å nå fra hovedstatsregionen og Mellom –Europa er det absolutt viktigste for at turismen skal kunne utvikles, ettersom det særdeles er de utenlandske turistene som står for mulighetene for tilvekst innenfor bransjen.

Det må fortsatt arbeides med å etablere en sterkere øst – vest forbindelse i nord. Porsanger kommune ønsker økt aktivitet på flyplassen i Lakselv og helårig forbindelse med det finske flynettet via Ivalo. Statlige myndigheter på norsk og finsk side må gjennom økonomiske støtteordninger legge rammebetingelsene til rette for å utvide dagens flyrute mellom Finnmark og Finland over Banak/Lakselv til en helårig flyrute. Dette vil være med på å videreutvikle og forsterke det næringsmessige og kulturelle samarbeidet mellom de to land/regioner. Det vil i tillegg gi positiv synergieffekt for reiselivet i de to land som har høysesong på ulike tider av året. En utvikling av Banak flyplass vil også gi muligheter for flyfrakt av fisk til markedene i USA og Østen.

4.3 Veg - og trafikkforbindelser

Riksveg 21/E8

Riksvei 21/E8 som går fra Bottenviken til Ishavet og til Tromsø i Norge, er en av de to hovedveiene som fører til Norge via finsk Lappland. Veien benyttes til varetransport og til passasjertrafikk, noe som stiller spesielle krav til veiens standard. Den nordlige delen av veien er problematisk på grunn av at veien delvis har en smal og kronglete profil.

Veidistriktet i finsk Lappland, svenske Norrbotten og norske Troms har i samråd med Torne-dalsrådet innledet et samarbeidsprosjekt der målet er å utvikle Riksvei 21 (E8) til en internasjonal

turistvei. Veidistriktene i Lappland og Troms har også samarbeidet om en utredning som gjelder ombygningen av Riksveg 21/E8 på strekningen Palojoensuu - Kilpisjärvi - Skibotn – Tromsø. Med disse utredningene som grunnlag har arbeidet allerede blitt utført på den norske siden. I Finland har en ombygning skjedd bare på strekningen mellom Kilpisjärvi by og riksgrensen. For utviklingen i den nordlige regionen er det svært viktig å gjennomføre arbeidet, også på strekningen mellom Palojoensuu og Kilpisjärvi. Kostnadene for ombygningen er likevel så store (ca 28,6 mill. euro) at det vil bli behov for særskilt statlig finansiering.

Palojoensuu – Enontekio – Kautokeino – Alta – Nordkapp

Fra riksveg 21 går stamveg 79 fra Palojoensuu til Enontekio kommunesenter og videre til Norge, til Kautokeino, Alta og Ishavet samt Nordkapp. I løpet av de senere årene har trafikken på veien økt betraktelig, særlig som følge av økte varetransporter og langtransport til olje- og gassfeltene i Hammerfestområdet.

Veiforbindelsen er av betydning, også for turismen. Veiens særegenhet er at den er forbindelsen til Nordkapp, de typiske høyreiste viddene og samekulturen. På begge sider av riksgrensen har de lokale aktørene beredskap for samarbeid omkring dette. Veiforbindelsen er av stor betydning, også for området rundt Enontekio kommunesenter og de norske områdene i Kautokeino,

Tverrforbindelser

Utviklingen av tverrforbindelsene i Nordre Finland er av stor betydning både for lokalbefolkningen og for hele Nordkalotten. De nye veiforbindelsene gir lokalbefolkningen bedre mulighet til å utøve sin næringsvirksomhet, for eksempel reindrift, jord- og skogsbruk og turisme. Tverrforbindelsene i øst-vestlig retning i Sameland bidrar til å bevare og utvikle den samiske identiteten. Forbindelsene har også stor betydning for brann- og redningstjenestens mulighet til å aksjonere ved ulykker, da avstanden blir kortere til nærmeste brann- og redningsenhet.

For øyeblikket pågår en behovutredning om tverrforbindelsen Repojoki – Kuttura på oppdrag fra Enare og Kittilä kommuner, samt veiforvaltningen. Denne forbindelsen skal fremme turismen i regionen Hammastunturi, Lemmenjoki og Ivalo elv. Dessuten har Enontekio kommune og Fjällapplands økonomiske region foreslått en tverrforbindelse fra Nunnanen i Enontekio til Pokkavegen i Enare. Takket være denne nye, ca 40 km lange veiforbindelsen, er avstanden i det finske sameområdet forkortet med over 100 km.

Nellim – Kirkenes

Med hensyn til de lokale finsk-norske kontaktene og næringslivet er det viktig å forbedre veiforbindelsen mellom Nellim og Kirkenes, som for øyeblikket er mangelfull. Blant de ulike utviklingsalternativene har en vei gjennom den norske Pasvikdalen blitt mer interessant. En fungerende veiforbindelse kommer til å bidra til vesentlig økt tilgjengelighet i forhold til området øst for Enareträsk samt Vätseri ødemarksområde, og den har også stor betydning for jord- og skogsbruket, fisket, reindriften, treindustrien, gruvedriften og turismen i regionen. Mulighetene for å an-

legg vei har blitt utredet i ulike sammenheng i løpet av årene som har gått. I 2002-2003 ble det opprettet et finsk-norsk samarbeid og gjennomført et forstudie der en avklarte en rekke myndigheters syn på en fremtidig mellomriksvei. Det ble da åpnet for å gå inn i et prosjekt i forhold til planlegging av veien. I 2004 startet et felles prosjekt mellom finske og norsk myndigheter, delvis med Interreg-finansiering, for å oppdatere tidligere planer og å utarbeide en ny behovutredning. Meningen er at utredningen skal være ferdig i slutten av 2005. Parallellt skal det utarbeides detaljerte veiplaner.

Veien gjennom Pasvik er planlagt gjennom en nasjonalpark. Norske miljømyndigheter vurderer nå, på generell basis, hvordan "vern" og "bruk" kan forenes. Også der nasjonalparker ikke krysser riksgrenser melder det seg viktige samarbeidsfelt; påvirkning av ferdsel, arter, (gyro, eks.), slitasje, grenseregional miljøovervåking (referansefelt), samt felles reiselivsplanlegging. Det kan også være snakk om nye problemstillinger, som ved planlegging og forvaltning av nye verneområder (landskapsvern - Lyngen-halvøya for eksempel) og eventuelt å utvikle nye arealkategorier (forvaltningsformer) for grenseregionale miljø - utfordringer i nord. Felles oppgaver på vassdragssiden er: elverestaurering, lakseforvaltning og -kultiveringsarbeid.

Utsjok – Nuorgam og Kaamanen – Karigasniemi

Med tanke på turismen, investeringer i Nord - Norge, grensehandel, kommuneinnbyggernes muligheter til å ferdes, samarbeid i grenseområdene og næringslivsprosjekter er det aktuelt med en utvikling av Nuorgamveien og en grundig forbedring av Karigasniemiveien. Alaköngäs i Tana elv, som er en av Europas viktigste strandfiskeplasser, ligger langs landeveien til Nuorgam. Gjennom veiarrangement i Alaköngäs kan fisketurismen effektiviseres og servicetilbudet forbedres og derigjennom bedriftenes virksomhet på stedet økes. Veien langs Tana elv kunne, ut fra denne synsvinkel, utvikles til en betydelig turistvei.

Landeveien Kaamanen – Karigasniemi er en betydelig turistvei til nordligste Norge. I følge tollstatistikken går 52,1 %, (1459) av bussene til nordligste Norge via Karigasniemi, av personbilene går 33 %, (111400 biler) og av lastbilene 25,8 %, (3435) via Karigasniemi. Denne beregningen omfatter overgangsstedene i Kivilompolo, Neiden, Polmak, Utsjok og Karigasniemi. Landeveien Kaamanen – Karigasniemi utgjør veiforbindelse fra Nordre Lappland til gassfeltet Snøhvit.

5 NORGESOMBUD

Utsjok kommune har foreslått et særskilt Norgesombud når det gjelder spørsmål som angår grensesamarbeidet. Meningen er at Norgesombudet skal stå for mange ekspert – og kontakttjenester til små og mellomstore bedrifter, og fungere som kontaktperson for eksempel i grenseoverskridende sysselsettingsspørsmål. Dessuten skal Norgesombudet fremme den allmenne fellesservicen i kommunene i grenseområdet og på det allmenne planet samordne og bistå alle grenseoverskridende oppdrag og prosjekt. Meningen er at plasseringsstedet skal være Utsjok, men ombudets tjenester skal kunne anvendes av samtlige kommuner i regionen.

Prosjektforslaget er under utarbeidning og veiledes av samarbeidsgruppen i landskapet Lappland. Det er tenkt at prosjektet skal være treårig, og det planlegges for 2003-2006. Kostnadene for prosjektet ser ut å bli 220 000 euro. Det er meningen at prosjektet skal finansieres av Lapplands forbund, kommunene Utsjok og Sodankylä samt felles kommunene Pohjois-Lapin kuntayhtymä. Ansvar for prosjektets ledelse skal ligge hos Utsjok kommune.

En iverksettelse av Norgesombud på finsk side bør møtes på norsk side med et tilsvarende Finlandsombud. Disse ombudene bør koordinere videreføringen av det grensekommunale samarbeidet og sammen med lokale, regionale og nasjonale myndigheter i de respektive land sørge for at ideer og tiltak i denne rapporten videreføres i et konstruktivt og målrettet samarbeid til beste for begge land.

6 UTVIKLINGSFORSLAG

Prosjektet for grensesamarbeid mellom Finland og Norge er organisert på bred basis. Prosjektet har blitt ledet og organisert av begge landenes ministerier som har ansvar for kommunale og regionale spørsmål, men i selve gjennomføringen av prosjektet har et helt nettverk av aktører fra begge landene i de nordlige grenseområdene deltatt. Områdets kommuner, fylker samt Sametingene fra begge landene har vært representert.

Denne formen for organisering har ført til at de problemene som man har tatt opp i prosjektet, og forslag til løsninger på disse, også er omfattende og delvis svært utfordrende. Gjennom prosjektet har man bestrebet seg på å løfte frem problemer som har lokale og konkrete utgangspunkt, og i forslag til problemløsninger har man gått ut i fra at tiltakene bør være initierende og være så effektive som mulig, med hensyn til det lokale nivået. Prosjektets utviklingsforslag berører på denne måten flere ulike forvaltnings- og aktørnivåer – en del kan avgjøres på lokalt eller regionalt nivå, en del krever også forskrifter fra myndighetene innenfor sentralforvaltningen og en del kan avgjøres bare gjennom samarbeid mellom alle disse aktørene.

Undervisning og kultur

- *Mulighetene til å studere norsk i Nordre Lappland bør økes. Dette forutsetter i det minste følgende :*
 - *Det er behov for flere lærere i norsk. Studiet bør inngå i lærerutdanningen.*
 - *Lærebøker og andre læremidler som behøves i norskundervisningen bør også være tilgjengelig i Finland. Man fremskynder læremiddelutviklingen.*
 - *Muligheten for å velge norsk i grunnskole- og gymnasutdanningen bør økes. Man burde også utbedre muligheten til å gi undervisning i norsk i Finland som A1- og/eller B1-språk.*
- *Stillingen for det finske språket i Finnmark bør forsterkes. Tilbudet om kurs i finsk bør økes. Det er også behov for flere lærere i finsk.*
- *For å utdype samarbeidet innenfor undervisningssektoren bør man samordne landenes læreplaner og/eller eventuelt utarbeide felles læreplaner. Derfor foreslår man at utdanningsmyndighetene i de ulike landene sammenligner forskriftene for sine læreplaner, og ut i fra dette arbeidet forener disse forskriftene. På denne måten vil grunnskolene og gymnasstudiene kunne gjøres mere lik, til og med felles, noe som vil gjøre det lettere for elevene å forflytte seg over riksgrensen. Ut fra felles forskrifter vil det være lettere for kommunene å lage felles læreplaner for grunnskoleopplæring og gymnasutdanning i grenseområdene, særlig i forhold til samiskundervisningen, der det er spørsmål om samme språk og kultur.*

- Kommunene oppmuntres til å utnytte nettverksdanning og praktisere gjensidighetsprinsippet på mange ulike måter. Når elevantallet minker er samarbeid av stor betydning særlig i gymnasundervisningen når det gjelder å garantere et tilstrekkelig fagtilbud. Det er også viktig at de finske gymnasiene danner nettverk med de øvrige læreverk på samme stadie i Norge og i Finland.

- Skoleverket som tilbyr yrkesutdanning samt bedrifter og andre aktører i Nordre Lappland og Finnmark, oppfordres til å øke samarbeidet for at utdanningsbehov- og tilbud bedre motsvarer hverandre. Det kan hende at landenes myndigheter må samarbeide seg i mellom for at innholdet i de respektive lands utdanning kan samordnes.

- Undervisningsmyndighetene i kommunene innen grenseområdet oppfordres til å starte med regelmessige møter, hvor målet er å fremme samarbeidet.

- For å fremme samarbeidet innen undervisning i- og på samisk foreslås følgende tiltak:

- Samordne lærerplaner på alle nivåer

I dag er det et problem at det ikke er samordnede læreplaner. Ved samordning av læreplanene må det allsamiske perspektivet settes i fokus. Man må ta utgangspunkt i det som er felles for samene i alle tre land (og i Russland). Ved å samordne læreplaner vil det være lettere å utvikle samiske læremidler som kan brukes i alle tre land. I dag er mangelen på felles læreplaner en bremsekloss for et videre samarbeid. En viktig begrunnelse for å samordne læreplanene, for derigjennom å få fart på læremiddelutviklingen, er at man på den måten får brukt de menneskelige ressursene mer rasjonelt. Det er mangel på folk som er dyktige i utvikling av læremidler. Ved å samhandle/samordne får man en gevinst i alle tre landene.

Det er nødvendig å samordne læreplaner for profesjonsstudier, som for eksempel innen lærerutdanning. Det vil gi en ensartet lærerutdanning og studenter vil kunne ta deler av utdanningen i et land og resten i et annet.

Det er spesielt nødvendig å samordne læreplaner for faget samisk innen høyere utdanning i disse landene. Det vil gi en ensartet høyere utdanning i samisk, og studenter vil kunne ta deler av utdanningen i et land og resten i et annet. Det vil være naturlig å samordne fagplanene i samisk først, fordi dette er et fag som finnes i alle tre land helt til dr.grads nivå.

- Samfinansiere og utvikle læremidler (også med Sverige)

Gevinsten ligger spesielt i å bruke de menneskelige ressurser fornuftig. Det er videre en stor økonomisk gevinst. I stedet for å utvikle læremiddel til et fag i alle tre land, kan man utvikle læremiddel som er for opplæring i alle tre land.

- Samordne pedagogiske prinsipper for læring/ utvikling av samisk pedagogik.

På sikt må det arbeides for å videreutvikle en samisk pedagogik, som tar utgangspunkt i tradisjonskunnskap og den samiske måten å tilnærme seg ulike pedagogiske spørsmål.

- Bidra til utvikling av læremidler for høyere utdanning

I norsk høyere utdanning er det nedfelt et prinsipp om at læremidler til grunnutdanningen skal finnes på morsmålet. Det samme bør være gjeldende for profesjonsstudier for samiske studenter, enten de kommer fra Norge eller Finland.

- Samordning av høyere utdanning og forskning

Det er nødvendig å samordne forskning og høyere utdanning. I dette ligger at det allsamiske perspektiv må bli mer synlig. Videre er det viktig å ta utgangspunkt i kunnskapen som finnes i det samiske samfunnet, og som er lik i alle tre landene. Dette er også i tråd med det norske stortingets mål som ble vedtatt ved behandling av St.meld om samisk høyere utdanning og forskning

Det er også viktig å videreutvikle samisk som vitenskapsspråk. I dette ligger at forskningen skal foregå med samisk som forskningsspråk.

- Permisjon for å ferdigstille læremidler og publisere disse.

Forslaget innebærer at det gis tilskudd til frikjøp av fagfolk for en periode av 2-6 måneder for å klargjøre læremidler for publisering

- For å sikre virksomheten for samegymnasiet i Utsjok og skape et stødigere grunnlag for denne virksomheten, foreslås det at gymnasiet administrativt overføres til statseide Sameområdets utdanningsentral slik at selve gymnasievirksomheten beholdes i Utsjok. Det foreslås at undervisningsministeriet, utdanningsstyrelsen og inrikesministeriet i Finland igangsetter en utredning om saken i Finland. Når utredningen gjøres, skal Utsjoki kommune, Sameområdets utdanningsenhet og Sametinget høres.

- I Finland foreslås det at de øremerkede tilskuddene til samiske læremidler økes ut fra økt behov for samisk språk og samisk undervisning samt behov for nordisk samproduksjon og terminologisamarbeid.

- Når samarbeidet innen undervisning i- og på samisk utvikles er det viktig å ta del i det arbeidet som er igangsatt av Samisk parlamentarisk råd og som utreder situasjonen for undervisning av samiske barn i de nordiske landene. Man skal utnytte resultatene av dette arbeidet ved planleggingen av utviklingstiltak.

Sosial- og helsevesen

- Det foreslås at de departementene i Finland og Norge som har ansvar for sosial- og helse spørsmål starter et felles prosjekt for utvikling av grensesamarbeidet innen sosial- og helsevesenet. Målet med prosjektet er å forbedre tilbudet av helse- og sosialtjenester i de nordlige regionene. En av prioriteringene skal være et omfattende tilbud av samisk-språklige tjenester. Prosjektet går ut på å finne formålstjenlige virksomhetsmodeller og særlig utrede rettslige og finansielle spørsmål i forhold til å skaffe tjenester på tvers av grensen, felles tjenesteproduksjon og andre eventuelle samarbeidsformer.

- Det foreslås dessuten at man på det lokale nivået innleder et særskilt prosjekt for en grensesamarbeidskoordinator innen basistjenester. I forhold til Norgesombud og Finlandsombud som nevnes i kapittel 5, skal grensesamarbeidskoordinatoren være en sakkyndig og en kontaktperson i slike spørsmål innen helse- og sosialvesenet samt eventuelt også det i undervisningssektoren som hører inn under grensesamarbeidet. Koordinatoren skal utarbeide en beskrivelse av landenes servicesystem med kontakthinformasjon, opprettholde et oppdatert samarbeidsnettverk samt utrede juridiske spørsmål knyttet til gjennomføringen av samarbeidet. Dessuten skal koordinatoren utrede spørsmål i tilknytning til klientenes/pasientenes stilling og kartlegge mulighetene for utveksling av ansatte. Om situasjonen krever det, skal koordinatoren viderebefordre saken til den myndighet som har ansvaret

for slike saker eller til en annen sakkyndig. Når man utreder ulike modeller for finansiering av prosjektet er det bra å gjennomgå de muligheter som ulike instanser og program har å tilby, inklusivt Nordisk råd. I Nordisk råds handlingsprogram inngår et omfattende samarbeid over riksgrensene som et prioritert område. Forhåpentligvis kan denne rapporten brukes som en referanse når det søkes om finansiering for prosjektet – uavhengig av finansieringskilde.

- Det er ytterst viktig at brukere av sosiale- og helsetjenester kan bruke sitt eget språk i klientsituasjoner. Derfor foreslås det at man i begge landenes helse- og sosialutdanning på regionalt nivå vier mye større oppmerksomhet til språkforholdene. Ved behov kan man i tillegg til utdanningen gi undervisning i de språk som snakkes og brukes i grenseområdene, enten som er obligatorisk eller valgfritt språk. Hvilke språk dette er, avhenger av området, f.eks. finsk, norsk, nordsamisk, enaresamisk og skoltesamiska. Dessuten skal kommunene legge til rette for et tiltak som har som mål å opprettholde og øke språkkunnskapene som personalet har.

- Landenes sentralmyndigheter eller andre kompetente myndigheter skal prioritere arbeidet med å forene blanketter, resepter og andre sosial- og helsetjenester og/eller forsøke å garantere disses gyldighet i det andre landet. Lokale og regionale aktører oppfordres til å informere om den praksis som følges på begge sider av grensa. De oppfordres også til å skape felles samarbeidsrutiner. På basis av de erfaringer som er kommet innenfor rammen av prosjektet, skulle disse tiltak gjøre det praktiske samarbeidet mye smidigere og bedre også i forhold til klientenes/pasientenes rettssikkerhet.

Teknisk sektor

- Samarbeidet mellom de norske og finske nødsentralmyndighetene bør intensiveres. Overfor landenes nødsentralmyndigheter foreslås det at det utarbeides felles og tydelige anvisninger for ulike nødsituasjoner. For at redningstiltak som vedtas i grenseområdet skal forløpe smidig foreslås det overfor nødsentralmyndighetene i landenes sentralforvaltninger at man igangsetter en utredning om mulighetene for å få felles nødnumre i Norge og Finland. Overfor det lokale nivået foreslås det en enhetlig skilting til sykehus og legevakt. Overfor det lokale nivået foreslås dessuten at man i de enkelte kommunene kartlegger muligheten for en felles utdanning og felles øvelser for redningsmanskapene.

- Erfaringene av samarbeidet mellom Utsjok- og Tana kommune når det gjelder avfallshandtering bør utnyttes også innen andre områder, gjennom vedtak på lokalt nivå. Dessuten foreslås det at man som myndighetsutøver på lokalt nivå utreder mulighetene for å forbedre driftsmulighetene for komposteringsstasjonen for bioavfall som ligger i Utsjok kommune og som handterer bl.a. slakteavfall fra rein.

Næringsvirksomhet

For å nå målene for prosjektet Arctic Trail II og prosjektet TND, bør arbeidet støttes. Det foreslås at et prosjekt igangsettes for å øke utdanningsmulighetene i området, i særdeleshet innen områdene natur- og kulturturisme. Det foreslås at prosjektet knyttes til prosjektet TND. For å utvikle turistnæringen foreslås det at områdets myndigheter og næringsdrivende, sammen utreder muligheten for felles produktpakker, felles markedsføring samt felles servicepraksis og pris.

- Toll- og merverdiavgiftspraksis bør forenes innen hele det nordlige grenseområdet. Ovenfor de regionale tollmyndighetene foreslås det at den aktive informasjonen om tollpraksisen og ulike avgifter økes. Informasjonen kan gis gjennom massemediene i området eller gjennom at det ordnes særskilte diskusjoner for områdets næringsdrivende om saken.

- Oppnåelse av målene for flerbruksplanen for Tanaelva bør støttes. Overfor det lokale nivået foreslås at det mangesidige samarbeidet for å utvikle Tanaelva og Tanadalen fortsetter. Ved nasjonal gjennomføring av den Europeiske Unionens rammedirektiv om vann bør man i tilstrekkelig utstrekning overvåke grensevannenes særegenhet og deres betydning for områdets næringsliv. For å sikre dette foreslås overfor miljømyndighetene at informasjon og tiltak som støtter deltakelsen økes i grenseområdet.

- Overfor reineiernes - og produsentorganisasjonene i Finland, Sverige og Norge foreslås det at det avholdes et fellesmøte, hvor man kunne diskutere felles fremtidige tiltak innen reinkjøttproduksjon. Det viktigste er å finne felles metoder for å øke det totale konsumet av reinkjøtt. Derfor foreslås det overfor landenes reieiere - og produsentorganisasjoner felles markedsføringskampanjer, markedsføringstiltak og produktutvikling

Infrastruktur

- For de lokale myndighetene i området, samt for landenes myndigheter innen sentralforvaltningen med ansvar for utvikling av datakommunikasjon, foreslås det at det utvikles datakommunikasjonsforbindelser med tilstrekkelig dataoverføringshastighet i området, særlig med hensyn til mulighetene for å bygge ut infrastrukturen over grensen. I denne sammenhengen bør man særskilt ta hensyn til de muligheter som Polarnet medfører for utviklingen av datakommunikasjonsforbindelsene.

- Overfor Finlands kommunikasjonsministerium foreslås det at flytrafikken fra Enontekiö tas opp igjen, med statlig finansiering fra begynnelsen av 2005, ut fra de prinsippene som kommunikasjonsministeriets oppnevnte arbeidsgruppe har foreslått for svakt trafikkerte flyruter.

- For vegforvaltningen i Finland samt for myndighetene på lokalt nivå foreslås det at man sammen starter planleggingen av en grundig forbedring av vegstrekningen Palojoensuu-Kilpisjärvi samt vegforbindelsene Utsjoki-Nuorgam og Kaamanen-Karigasniemi. For myndighetene på lokalt nivå i begge landene foreslås det at man sammen starter arbeidet med å utvikle vegen Palojoensuu-Enontekiö kyrkby-Kautokeino til en særskilt turistveg. Dette foreslås å gjøres slik at man utreder mulighetene for å utvikle vegforbindelsen gjennom et eget prosjekt. For vegforvaltningen i Finland understrekes dessuten betydningen av tverrforbindelsen i området, som det er behov for å virkeliggjøre så snart som mulig for områdets utvikling (f.eks. vegen Repojoki-Kuttura samt Nunnanen-Pokka),

Andre utviklingsforslag

- Et omfattende bruk av tolketjenester er av største betydning for utviklingen av samarbeidet og dette medfører betydelige kostnader for samarbeidspartnerne. Tolketjenesten er momspliktig I Norge er merverdiavgiften 24 % og i Finland 22 %. Her er de høye kostnadene åpenbart et hinder for den grenseoverskridende virksomheten. Derfor foreslås det overfor landenes sentralforvaltning at tolketjenestene fritas for merverdiavgift i området.

- Ved kartleggingen av samarbeidet har det fremkommet detaljinformasjon som viser store forskjeller i landenes lover. Dette er detaljer som ordning av skolemåltider i grunnskolen eller i den kommunale barnehagen, gruppestørrelser i barnehager, lærernes utdanningskrav med tanke på sambruk osv; noe som gjør det vanskelig å ordne et motiverende samarbeid. Derfor foreslås det at begge landene overveier et tidsbegrenset forsøk, hvorigjennom man gjør det mulig å fravike standardreglenes bestemmelser i foreslåtte og begrensede spørsmål og områder, som følger av samarbeidet.

- På alle myndighetsnivåer skal større oppmerksomhet vektlegges gjennom en allmenn utvikling av samarbeidet, samordning av virksomheten og økning av informasjon som rettes til andre myndigheter og til allmennheten. Den kartlegging som er gjort i prosjektet har vist at man gjennom slike tiltak kan bote på mange av de vansker som i praksis er framkommet i forbindelse med samarbeidet over riksgrensene.

- Gjennomføringen av prosjektet angående et Norgesombud bør støttes. Overfor det lokale nivået foreslås det at samarbeidet i saken intensiveres slik at man på norsk side kunne igangsette et motsvarende prosjekt med et Finlandsombud.

